

Вахтанг АПХАЗОВ

ЗЫМЦАХЭ ЕИҚӘУ

*Ажәеинраалақәа
Апоема*

Апхәынтшәкәтыжьырта
Аҕәә
2015

Апхазоу, В.В.

А 63 **Зымцахә еикәу** : ажәеинраалақәа, апоема.

Апхәынтшәкәтыжырта. Ақәа, 2015. – 216 д.

Вахтанг Апхазоу ишәкәы «Зымцахә еикәу» еиднакылоит атыхәтәантәи ашықәсқәа рзы иаңитаз иажәеинраалақәеи ипоема «Аеышьашъана алцхеи».

Ифымтақәа ирныцшуеит ицсадгыли ижелари рышка имоу абзиабара, цхьақатәи аңеицш азхәыцра. Ацсуареи аламыси, атасқәеи ақьабзқәеи реиқәырхареи рзыргареи хрызхьеирцшуеит.

ББК 84 (5Абх) 6-5

Ари аусумта CC0 1.0 ала иарбоуп.

Алицензия ахфылаа шәахәаңшырц азы шәтал:

<https://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/deed.ru>

© Апхазоу, В. В., 2015

© Апхәынтшәкәтыжырта, 2015

АДСНЫ СЫКОУП

Сызкәу амҕа хароума,
Ишнеиуа иҕахтәома ҕара?
Ҙазшаз днаҕәныхә ироума,
Мамзаргы саанхоу мҕабжара?

Сразҕы хтаскуам, сапыҕлом,
Исатәашыоу кәнымшыо сцалоит.
Сыбжы сҕынҕь ианахыҕуа,
Сацшәымоуп, зегы срыхьзалоит.

Сшыаҕа сзеихгонатц сныкәоит,
Снатәаргы шәымтак саацсаны.
Адсны сыкоуп саныкоу,
Саныкамгы сыкоуп Адсны.

СЫҢСЫ АҢЫҢ

Сыһаға нейхызгар – алҗа сыһуҗ,
Мшаёнейцш, ейцакуам аҗһаҗыҗ.
Суархал-мға кәтдоуми, сгәыграгь ғыһуҗ,
Ғыҗ сизшға сыблақәагы хтыҗ.

Сахьнықәпшуа мчык сагәылахала,
Сһамхы насытцпраауа сагоит.
Ғадараз, сһәартам, схалоит схала,
Цта зхыршәлам ажәфан ааихыккоит.

О, забҗар нақәк ихысуаз афнахт,
Ейқәхеит, иаргазаргы ахтыҗ.
Цәгьа згәы иҗакыз дымцац даиааины,
Ара ирхиамзи иуахта.

Пһаҗыҗла иҗәыз ирзымхо адгьыл,
Ирыламғашьоз Аҗсны атыҗ.
Азә дейғазозар, нақ уи днадга,
Лапшыцәгьа ақәгазааит сыҗсы атыҗ.

СТӘЕИСРА ИАЦНАТЦ СШЬАҒА...

Сылацш еицшым ахға,
Стәеисра иацуп сшьяға.

Стәыраз иатцоуп сыцсы,
Аацын-цәа җоуп иҗассы...

Са слацшыцәгъан сшәымшьан,
Ацәгъа зуам, исказшьам.

Мџамш сзыцшызар сҗахуп,
Иамугәышьар, – сҗахап.

Стәамч анатцоу сшьамхы,
Изуам, мап, сҗатцахы.

Стәеисра иацнатц сшьяға,
Сшәыцуп, ихъысхам смахәға.

АДГЫЛАЗ АЗАГАГЫ ХЭШӨУП

Абар, иаацэылашеит, иит даеа мшык,
Узцом уапысны, ахтысқаа еилашып.

Уажэытцэ́кья жэфан лаша т́кы цэхацшы́к ашэуп,
Уажэытцэ́кья адгылаз азагагы хэшэуп.

Насыцла амш санапыла сзатцэ́ым,
Раз́куп, исатэашыоу сцэ́ымзыр уатцэ́ы.

Иахьала сгэамт́уам, шыхацамѿак саѿам.
Агэыраз изыхэ́ан иаартуп са смаѿа.

Мшаэнеи́цш, мрагыларахь сымѿа сагоит,
Хароуп хэа бжы́к сахалоит, агэ́ра згоит.

Уажэытцэ́кья жэфан лаша т́кы цэхацшы́к ашэуп,
Уажэытцэ́кья адгылаз азагагы хэшэуп.

ИУГӘАЛАРШӘА

Иугәаларшәа иацы,
Баша адгьыл икәмыз,
Урт аҗышра рыгмызт,
Унаҗыхәала азыхь.

Иугәаларшәа иахьа,
Амфа иаццо инеиуа,
Зыжәфа хеуа иреиуам,
Игылазам настха.

Иугәаларшәа уажәы,
Җналаз ҳцом азхьцтра,
Азбахә ххәом иахьцтра,
Агәалашәара ажәуам.

Иугәаларшәа уатәы,
Уи иахьа иахьцшыми,
Аамта архнышьнеипш еипцшыми,
Ихаанымхац азәы.

Еимгеимцароуп ҳазтоу,
О, хнапы иакьцәҗьоу,
Җахьчоит хгәы аныцқьоу,
Җацсадгьыл – хгәыгырта!

СЫДГЫЛ – ИСЫЗГӘАКЬОУ

Снеиуеит сынкахәыцуа,
Сычхарагы хытцуам.

Сыдгыл – исызгәакью,
Зыхъз-зыцша нагоу,

Шәартарак ухугеит,
Иҗам иуцырхагоу.

Знымкәа удыртгазаргъ, –
Кырза рыҗдырххазаргъ,

Уаттамхеит, уеикәымхеи,
Ақәылаџцәа уртәымхеит.

Ухъз лаша уыхыны,
Цшәымацәас иаанымхеит.

Идыдит, имацәысит,
Цшатлакәтцас иухысит.

Шәартарак иҗашәазаргъ,
Утҗеицәа неилышәшәазаргъ,

Ухъз хәаны, иунықәны,
Риааира мѡа инықәлон...

Ухәрақәа неикәхәала,
Угәыграқәа неидхәала,

Сыдгыл – исызгәакьоу,
Зыхъз-зыцша нагоу,

Ужәлар цшза еигәныѡлааит!
Акьяасбыжь ухыѡлааит!

ЗЫМЦАХЭ ЕИҚӘУ

Зымцахэ еиқәызтцаз уиқәгәыг,
Имцахэ ыцәом, дуафуп.
Ижәфа инықәҳаз ықәга,
Игәәкра далга, дразуп.

Зны ирығешәап: «Мцахэыцәа,
Дак еиқәхәалт адунеи».
Днеилааит, ирхәааит: «Мцахэмыцәа,
О, митәытцәкыа даниеит».

Имцахәгы шеикәу дцалароуп,
Хьааи гәырфөи икәгауа.
Ицьынцәаҕ аҕеицәа иилароуп,
Иаштаҕ ахысбжы ангауа.

Зымцахэ еиқәу днаскьазаргь, –
Илымшо, дгылар настха.
Ацсҕазаара кыр дакьазаргь, –
Диит ифатцхо икәастха.

СЦЫНЦЬ СЫЦШААУЕИТ

*Сцыынцъ сыңшаар сшъамхнышгылан
адгъыл сагэзын...*

Бениамин Атрышба

Наңьнатә еицш, сықәгылоуп сыдгъыл,
Саргъы сацоуп, сцъашъатәым.
Сыцсадгъыл, сукәыхшоуп, судкыл,
Ихьшәаз, исыхъзым атәым.

Сеимдап, мфәхәастакгъы нсыжърым,
Зынза иаацсашам сшъамхы.
Згәы цқам ахәаагъы дахсыжърым,
Тыц имам, мап, сызнацхо.

Сеимдоит, гәадуроуп сгәы шьтызхуа,
Насыцми, кыр сазыцшын.
Хәы-змам роуп зсахъакәа ҥысхуа,
Еицымкьо сгәатцае еицшыын.

Срыткәазааит, избо сызгәакьоуп, –
Исзалымхуа иалаз сыцхыз.
Саанхар абартқәа сымбакәа,
Сцарызма анакә еицш сынхытц?

Сызтәом сзахымсзакәа Акәа,
Сгәы сыхоит, сналтцроуп хара.
Ихәаауп сгәы итцхо, сзыргәаҕуа, –
Трышбак дахыҕкам ара.

Сыңсадгһыл иаларсуп сдацқәа,
Саңсыуоуп, иалоуп сыңсы.
Абар, иңымтцәеи аихацқәа,
Ихаңхьоит: «Шәеиха абааңсы!»

Сыңсадгһыл, саңсуара змырзыз,
Саңсыуоуп схәартә сеиқәзырхаз.
Сабдуцәа – зны амшын ихыртцаз,
Рбызшәа еицамк исзырхаз.

Сеимдоит, агәкахара сныңшзом, –
Суафуп, нас, сгәы-ңшқа ңшаауеит.
Иаанмыжь адәы-ңшза, ахәы-ңшза,
Геи-шьхеи сңынңь сыңшаауеит.

АТӘЫМ ДГЬЫЛ ИҚӘЫӘУА АНЫҚӘАЦХЫЗ

Ғәыки лабаки еинырқьоит рымхәароуп,
Аңсуа ибжыы ғаца шкаәуа рахәароуп.

Хадгьыл пшза ҳақәымзаргь, гәыла хбылузааит,
Хадсуара ғашьарым, ашьәта ғәғәзааит.

Дықоушәа, дықамшәа аңсуа дымәасуам,
Иқоуп илеишәа, ашақә маза дасуам.

Хабәцәа рыхьз пшәа еицамккәа хнеихароуп,
Хәцеира ирызхәароуп, ихәдымкәа харак.

Хиит хара хабәцәа зны иахьызхьтцыз,
Амаалықь гарада иңсы ахьихьтцуаз...

Ханацәа рылағырз картәон арақа,
Ханацәа ашәеиқәатцәа ршәыртцон, игәәқуан.

Хәаит хара азыблара халтцны, хыхь-гәыхьла,
Хнеилароуп, бзиарак хәеипшуп хәа хғәықлап.

Хгәамтцрым, агәыңра хәроуп, нас, хцалароуп,
Хамәа абахоу, сашьа, хәа хтәаалароуп.

Дироуп аңыза, зхьпшәа хәиднакыло,
Хикәағга хғылартә иажәа гәынкыло.

Аураашъа! Аураашъа! – Ҳашәа еиңымъо,
Ахара инаџлароуп, ҳаңсшәа ҳахымъо.

Ғәыки лабаки еиныръоит рымҳәароуп,
Аңсуа ибжъы ғаңа шкаџуа раҳароуп.

ГЫРЗАЛ

Апсуа қыта Гырзал схаштуам,
Дал-Цабал иапшыуп.
Сааир, мчык сѣанахѣоит, сашытуам, –
Хгѣы былѣуеит, хѣипшыуп.
Анкѣеипш, ипшзоуп апсабара,
Анкѣеипш, еикѣхеит атцангѣара.

Апсуа ибжыы хѣхѣазом рхѣаргы,
Ѣыстѣуеит: «Тынч шѣзырѣы!»
Хгѣи хшыамхи, мшаѣнеипш, хнаргоит,
Цоуп, ихапхѣит зѣырѣы.
Инагоуп Гырзалка амѣахѣаста,
Хызыла ианысхыоугы схаштуам.

Ахыз еитакым, Гырзал рѣашыам, –
Ааи, агѣатца хѣуп.
Апшѣма дыкам, даабом рхѣашам,
Апсуа ихыз ахуп. –
Жѣытѣла сѣац–пашѣкѣа ахыыкоу,
Цыынцѣла сѣа сшыа ахытаныкѣо.

СХЫНХЭИТ САРА

Цабалка сныкэлалоит, схала сцалоит,
«Шэзыниазеи, сашыцэа?..» – Гэаныла сцаалоит.

Абар, иахьа сымфахытцит фапхьа,
Срызхэыцуеит харада зыдгьыл иапхаз.

Срызхэыцуеит икэпауаз зыынцъ еикэырха,
«Шэыхтцэароуп!» зхэаз ирфагылаз хаха.

Зыцсадгьыл ахьзгы бирактцас ишьтых,
Иназгоз атцеицэа зыкэшэаз ахамыштыхэ.

Ирзымгаз рхақгы, ихытцааит ашэшьы, –
Хабдуцэа усқан хтцэаран ирзыцшыз...

О, рымчқэа ршэазаргь, ихэжэеит, иржэагэеит,
Азхытца иамеханакызшэа иагеит.

Шьарда цуазаргь, тоурыхуп, иажэуам,
Азыхь – схы зхызбаауа, рылымкаа изжэуам.

Сзыкэгылоу сыдгылоуп сдацқэа зласоу,
Сахажэаар насыцуп, разкыс уи ансоу.

Схынхэит сара, Ацсынтэыла сынхоит,
Цабал пшза сылфатцэ анфеи сеикэнархоит.

ШӘШАҘСЫҒААУ ШӘААНХАРОУП!

Ҳаҗшәымартә – ҳаҗсыртәхоит.

Цьенгиз Абганба (Тыркәтәыла)

Шәеихароуп, Аҗсныҝа шәеихароуп,
Аамта җшуам, ихышәахоит.
Шәазхәыцлар – изхарам, изхароу,
Аамта шәшанызбо шәаанхоит.

Шәеишьтала, Аҗсныҝа шәеишьтала,
Шәхышьтра мѡашъеит, еиқәхеит.
Ихъаашәымган шәабацәа, италаз
Ашхәа. Шәрықәзбар – шәаанхеит.

Шәаазароуп, Аҗснынза шәаазароуп,
Зны шәызхыцроуп амшын.
Ишәаңызго атҗеицәа шәаазароуп,
Шәгәы шәтаҳыцроуп, шәымҗшын.

Атәымгы шәызгәакьоушәа ангәашәта,
Нас – шәеанраала шәнаскьоит.
Иштәымугы дырны шәеанашәта,
Шәхъацшрым, шәышьткәыцәаа шәагоит.

Шәзацшәымахом тәым дгылк шәанықәларгь,
Шәыпсадгыл иалаз шәыҗсы.

Шәәпшәымарта – ңсыртахоит шәнықәлар,
Хәыхшыак ашәта лассы.

Шәеихароуп, Адснықа шәеихароуп,
Аамта ңшуам, ихьшәахоит.
Егьхақуп, шәшаңсыуаау шәаанхароуп,
Шәыдгьыл – ңшьоуп, шәеиқәнархоит.

АТРЫШ-ЦХА ЛУАЗ

Ундэылымтци шаанза,
«Шэыцшыз, – ухэеит, – саанза».

Ашэақэлацэа цшымзи,
Ишэартахеит, – цшымызын...

Атэым дгьыл ҳахызар,
Атцеицэагь тахозар,

Шьта ҳдеипш зеипшрахозеи,
Анызаарахь ҳхы хазар?

Ҳақсадгьыл ҳахыргеит,
Уи ҳабацэа игэныргеит...

Ҳахьяазгьы кашыррам, –
Ҳгьацозма ацэҳырағе...

Арагь еибашьрамзи,
Ҳақсадгьыл харамзи,

Ҳа ҳашьцэагь ғагылеит,
Аға иғагылеит.

Ҳхатәы анаҳзымхьча,
Ҳахгьы анҳазғымхза,

Адсцәаҳагьы дхьаҳәит,
Шәыпсы еикәшәырха ҳәа.

Ҳдыпшылоуп, ҳаитымхеит,
Аамта хьантак ҳтамхеи.

Ҳразкыдаха ҳақәхеит,
Насыпдараа ҳакәхеит.

Залымдарак ҳақәшәеит,
Мышьтацәгьазак дҳақәшәиит.

Ҳабдуцәагьы тамхеи,
Ҳдынцъгьы қяптамхеи.

Ихьамтцит ргәы итасуа, –
Урт хьызла имҭасит.

Адсны-дгьыл иатәымхеи,
Рыпсыбақәа аанымхеи.

Ҳа ҳакәзар, иаҳзамуа,
Ҳадсымкәа-ҳабзамкәа,

Атәым дгьыл ханхалеит,
Атәым хьзы ҳаххалеит.

Хзыкәгәыгуаз хыцфыцкәак
Аанрыжбыр хгәы җыцхон...

Атцеицәа хынхәуамызт,
Рыпсзгы җахауамызт.

Днарапызеит афырхацәа,
Сашьазатә, схьыртәатәа...

Сҗарамтазы сзыршла,
Сызражәуа есымша,

С-Рашәтам, са сбаагәара!
О, стәа-цшаауа сгәароуп.

Мшаҗенеипшгы сузхәыцуеит,
Гәырфәцәгьоуп, исхытцуам.

Ундәылымтци шаанза,
«Шәыпшыз, – ухәеит, – саанза».

Уфызцәа реипш, ухнымхәит,
Атцеигы дутнымхеит.

Ишпазури, сҗажәкуеит,
Иакит җафнаҗа ашәгы.

«Шәыпшыз, – ухәеит, – саанза...».
Сзыхәауа сыцсаанза:

Сәагылахгьы шаанза,
Азаза сыхьшаанза,

Сашьейхаб дхынҳәаанза,
«Саҳәшьа!» ҳәа ихәаанза,

«С-Рашәтам?» насығшәаанза,
Сыңсы насыхшәаанза,

Сшыгәжәажәауа ишанда,
Трышбак ижәәа снахьцшында.

ИЦЕИТ...

Иныхэон ажэлэр:
«Рымшра ду шэзынхааит!
Атцеицэа ражэа,
Рус нагзахааит!»

Ицеит. Ирдыруан
Рымѡагы ахьхаз.
Ацша уазыруан,
Рымбара иазхьуаз.

Ицеит еишьталан...
Рцэаарагы аабом.
Ахьаа – аамталам,
Гэырѡоуп, иухгом.

Ицеит афырхацэа,
Згэашьамхқэа гэгэазаз.
Ацсадгьыл ацэа
Иаламызт зынза.

Ирзыхэаеуамызт,
Итаркзаргь амацэаз.
Ахьаагы хеуамызт, –
Иақэшэахьан еицэаз..

Ицеит адауапшықәа,
Ахара ҳарпшуа.
Азыблара җамшыкәа,
Җалнагеит рхыпша.

...Ицеит җааныжъны,
Руалпшыа нагзаны.
Апсны җазныжъны,
Җаҗа иантданы.

СААИТ «НАЗАЗА» ХӘА УАСХӘАРЦ

Сааит «назаза» хәа уасхәарц, –
Ғымт, сноухагылар сыхәтан.
Заа ухаәсзаргы – уеитасхәарц.
Гәыгран узхьымз аз ахәтак.

Смааит анышә бымбыл уастарц,
Снықәгыларц гәагшақә угәы,
Рыблаз шуқәрыцсо гәастарц,
Агәатцағы хаштрагы зкәым.

Сааит «назаза» хәа уасхәарц,
Сааит унаскьаган схынхәырц.
Ухьзала цлакгы еитасхарц,
Амцан азаза нкахәырц.

РАХӘШЬА ДЫЗМАЗ РАШТА ДТЫРГОН

Ртаца пшза ддәылтуан. Ёцныхәа лымам.
Шықәсыкғыи ниас ицеит.
Рпазатә дтахеит, тцеи дрыбжагылам,
Гәырѡацәгыоуп, – ражәрагы рыхъзеит.

Анхәа дыгәжәажәо ашта днықәлеит,
Иеникылт абхәа иеыргәгәа.
Амшгы лахъеикәрак нафықәлеит,
О, ргәатцакәа хәын, ирыцга.

...Рахәшьа дызмаз рашта дтыргон.
Иыртартә икам гәыбған.
...Ргәырѡа зырфыцуа ахтысқәа гәныргон,
Агәашә ахь рылапшқәа хан.

БНЕИЛАРОУП!

Бышықәсқәа цозаргъ еишьталаны,
Бахкәажәуп, нас, бхала баанхом.
Бнеилароуп! Ашықәс ҕыц бталароуп,
Агәыгроуми, ан, беикәзырхо.

Илыбхыз амҕа банызароуп,
Апстазаара бацуп, быхәжәом.
Бнеилароуп! Ибыгым гәеанызаара,
Ихәарехахьоу атдлеипш быхжәом.

Быжәҕа еидара дук нықәхаргьы,
Инықәыбхроуп, быжәҕагьы херым.
Бнеилароуп! Амҕа бықәхозаргъ,
Ба бымҕоуп, бацәшәом, бахкьарым.

Илыпха быцзароуп, бихәала,
Җазшаз даныбхылацш бҕацоит.
Бнеилароуп! Мшаҕенеипшгьы бныхәала,
О, бныхәацхьыз шьарда иназоит.

Бхьамтцоуп, уи бығба амырхәароуп,
Бгазеазыргьы тәицны ипхьаза.
Бхьаа маза беаҕа баанымхароуп,
Бахьнеиуа ақьиа дбыхьзап.

Бцишәозаргъ, дақәгәыгуеит бынарха,
Гәырҕала мацара бишьтуам.
Бнеилароуп! Гәыграла бҕынаха,
Бкасеикәатцәагъ касышхароуп шыта.

АН

*Оыцба зычкэынцэа тахаз ан
еихымсыгбуа лхбаа*

Аамта цэгъа цеит,
Қаршыөтцас инаххысит.
Лгэы ғнакаазеит,
Дазыпшзамкэа илххысит.

Ацъынцбағ дахуп,
Илыхтылгаз даражөит.
Лгэатцагъы шхэу,
Уи днатцапшуеит ажөан.

Амөахъ дыпшуам,
Азэгъы дшымаауа лзашам.
Хьбаауп хэа, дашшуам,
Уажө днатөом длагырзашо.

Аамта цалоит,
Дахьцэыуом, – дазрыжэхьеит.
Лгэыраз пшаалоит,
Иузхэашам ибажөхеит.

Амшқэагъ еилгеит,
Дыгөжөажөом иахьала...

Аиааира ду ргеит,
Даанрыжьзаргы лхала.

Аибара лбеит,
Ихдыртцэеит, еимыртцэеит...
Рцъынцъаз икэпеит,
Рхэыштаароуп, нас, идмыртцэеит.

Аамта цэгъа цеит,
Ари адгъыл цшъа ҕамхеит.
Еикэһаз ахъзеит,
Изахъымзасгы тамхеит.

Хцеипш еикэдырхеит,
Дача мѡакгы абаказ.
Ахъз иапсахеит,
Ахақөитра иазгәакуаз.

Амѡахъ дыпшзом,
Лхы нықәтқан днаиозаргы.
Ажәѡан цқъа цшзоуп, –
Илыпхаз лымгәырѡозар.

АНБАНҚӘА СРЫЦХУЕИТ

Сашыцылоуп, срыцхѳуп,
Анбанқәа срыцхуеит.

Дқазоуп рымхәаргы,
Сызбахә рмаҳаргы,

Стәашам җырдагә,
Сыццакра иагым.

Стызго нацәкьаруп,
Срыцхуа снаскьароуп.

Скымта сахыҗхәом.
Шыцѳык, – згәы итцхо,

Ибла иабароуп.
Уи агәра игароуп.

Алацшхаа схысыргь,
Алацшцәгьа схьысыргь,

Ажәақәа рылтцуеит,
Бжьы хаакгы рхылтцуеит.

Гәәхәарак сыңхьойт,
Ажәәқәа срыңхьойт.

Срыңхьойт ҕырхәала,
Иҕыцуп, еидхәалоуп.

Иит цыра-цыра,
Ироуроуп антцыра.

Ажәа хәрыбҕыцуп,
Иҕымцәаауа кәицуп.

Сашьцылоуп – срыңхәуп,
Анбанқәа срыңхуейт.

СУЕИКАНУАМ ААМҒА

Суафыбжара сынтысзаргъ,
Суеикануам аамта, итабуп.
Хъантарақәак сыхтысзаргъ,
‘Ецныхәакгы устом, уеихабуп.

Усхыццакыр, сгәтеиуа,
Сымфа санхалашт сеикәкъашо.
Сумырццакын, схандеиуеит,
Сцъынцъ-дгъыл ҕафра агым, иазшоуп.

Сышьшьылахауа субашам,
Аамта, сызухәо – акзатцәык,
Адәы сықәумтцазан баша,
Сцъынцъаҕ исзамырсуазар тцәык.

Иааҳадгылашт тагалан,
Хныхәап: «Ғаанбзиала аҕафра!»
Ғаикәгәырғыауа ҳайдгала,
Ицкымыз атцеицәа рира.

Мап, суқәызбауам аамта,
Цстазаароуп згъама сурба.
Исаҕәазшьазаз аҳамта,
Суқәныхәоит, иусташам авба.

Аргамазаргъ сьзынсьхьоу,
Сьзынсьраны икоу мазоуп.
Мѣхѣастазаргъ, – ианьсьхьоу
Сеичаѣашт, уасхьируп, иажѣзом.

АХЪА КАЦСОИТ

Аисырра ашьха снагэдыцшылоит,
Иааигэазоушэа убозаргь, ихарам.
Ааи, ҫадароуп, иароуп сзышыцылоу,
Шьхацамҫоуп, саҫысроуп, цаҫьярам.

Аисырра ашьха сыҫхалт лыцхала,
Лабҫаба сҫаҫьцсыҫьяра насыхҫьоит.
Амш еилахэаргьы иачҫашт иахьала,
Амрахэага ашьха иаҫацхоит.

Снеиуеит, дунеи ссирк саҫоуп, иҫашьом,
Амҫахэаста арахь саанагеит.
Мап, исыздыруам уатҫэы сзыниаша,
ҫаҫра згым ауп сымш, агэра згеит.

Аисырра ашьха беиоуп хьала,
Хьачаноуп, сааит хьаҫэшэара.
Лакэтэылоуп, ахьара сныцалт схала,
Иаҫахашам атҫла ырышэшэара.

Тынч, иахмырҫья ацша насуеит,
Уажэ ахьхьахэа ахьа-ҫа кацсоит.
Амш иацэгамзар, – тагалан мҫасуеит.
...Хьачан ахьа-махэ ахьа ҫышэшэоит.

УЕИХА СЫҚӘЛА, УЕИХА!

Етџаак кыдшәеит уаха,
Уеиха сықәла, уеиха!

Етџаак нтәлеит хлантцы.
Аҳауа иалфит ацсзы.

Җнәтәк алахь еикәуп,
Иацхаз ихъзгы рџакуп.

Уизхы зиетџаахә џшәаз,
Уизхы зааза ихәжәаз.

Қәрахьымза дниас дымцеи.
Җпеипшаз шыарда дахъзеит.

Җнәтәк гәырґьоит уаха.
Насыц ззылцхаз иртәхап.

Абар, аетџә кәеицеит,
Ца диит, уеигәырґьа атґеи.

Уеиха сықәла, уеиха,
Иуцыз ацсуа идоуха!

Етџаак кыдшәеит уаха...
Етџаак кыdleит уаха...

ҒҲӘАРАК СЗЫЦТӘОУП

Сиит – ғҲәарак сзыцтәоуп,
Сымѡа заа ицтәом.

Сиит – ғҲәарак сазцоит,
Еиғу ма еицәоу?..

Хәларғы, атқ ццакуеит,
Жәѡанағ аетә лацәкәуеит.

Ғыцны иирғы амш,
Сныхәаныцхәп: «Мѡамш!..»

Зны қәаршѡык сыхьзоит,
Сымѡахытдуам, сцоит.

Сымѡа зны иптәашт,
Сгәыгра ссирқәагь нтәашт.

Сзырццакрызеи нас,
Ианырхәа: «Дцеит дымѡас».

Сиит, ғҲәарак сзыцтәоуп.
Сцашт ғҲәарак ахьптәам.

АМШ САНАЦЫЛА

Сылацәа анхыстыз – адунеи лашеит,
Атцхгы наскызааит, сара сзы ишеит.

Амш санацыла агәырџа нахкьеит,
Икалаз здырызшәа, снапы ласқәа скьеит.

Сыбла тырхаха сызхара сзыцшуам...
Сыбла хнакызаап сызлацшуа, сашшуам...

Сиит сара азәы хәа, слахьынцдоуп сызша,
Сыккоуп азәы хәа, слахьынцдоуп сзыцшаа.

Сылахь ианымзар, сузырбоз, сашьа,
Сымџа санымзар, – сымџахкьеит хәа ишьа.

Сыказ азәы хәа, азәггы игәы нсырхом,
Снеилароуп, скьалартә цъара схы сырхом.

Сымџаҕ сацшәымоуп, сагьпышәоуп шыта,
Зны икәаратцарггы, аеариашап еита.

Сыбла аныхты нахыс насыцла стәуп,
Алацш хаа схыми, адунеи сатәуп.

Сылацэа анхызѡауа – хараз, сназоит,
Хырцашьа змамоуп, сыццакрым, сахьзоит.

Уанза ибжьоузеи хэа стцаауам, ааднуп,
Сгэыгра сразкымѡоуп, анапы сануп.

ЗНЫ ИААИГЭАХАРГЫ ШӨУАХТА...

Адгэылаҕэ здацкэа зхэхьоу,
Ацътла ду, згэыцэ азхэхьоу,

Амахэ ацша иазыхжэом,
Ақэра ду амоуп, иажэуам.

Адацкэаггы хэарехом, игэгэоуп,
Ицырқарггы – абна иагоуп.

Ацътла абгъ ҕеижькэа ҕышэшэоит,
Раамта анааи еилышэшэоит...

Уацхэа ицахэаз егъафы,
Ацътлеипш угэгэоуп ауафы.

Амала ашэышықэсқэа цоит, –
Аамта атэы канатцоит.

...Амахэқэа ацшалас иаршэшэоит,
Шэышықэсқэа бгъқэоушэа иҕышэшэоит...

Уаха иамоукэа хэарта,
Зны иааигэахарггы шөуахта,

Мап, ишәыңсахрым шәказша,
Оумак камлазашәа ишәшә.

Шәыжәәа мыркәы шәнеиҗаңшуеит,
Шәхырхәом, шәшәмхы амырскәа шәыңсуеит.

СЫПХЫЗ ХАА ИАЛАН УАЦӘЫ

Сыпхыз хаа иалан уатцәы.
Хзыргәыргъо бзиаарак хзаанагароуп.
Җазнык ашәартара хахнагароуп.
Хшацәа днарылтцит руазәы,
Днасазцааит: «Узыхәозеи уаха?»
Инацца – сшатцамлаша гәнаҳак.

– Арака ацшәмара ансоу,
Сыпсадгьыл сақәитыз, сахумбаан,
Сахажәааит сцъынцъ, сахумган.
– Идыр Ацсадгьыл зыпсоу,
Хъзы-цшала уқәҗаца утәыла,
Уахызаа, удгьыл еинтәылап.

– Мазоума угәахәара зцу?
– Аргама стцәышьакаҗы арсзааит,
Сышьта нмыжъзакәа сымфамсааит...
– Узышьтоу малума, хъзу?
– Зны ахә шыатәуп хара ихамоу, –
Аиреипцш, ацстазаара еихами.

АГӘАЛАШӘРА

Агәалашәра змыжьха,
Стҕаакәкәала сагон.
Агәалагы сзынзыжьхъаз,
Агәырџа санаргон.

Зны алашыцарахь исыхон, –
Атшәараџ схәәеуан.
Зны зышхәатцас исыхәон,
Сџажәкра хнаеуан.

Зны алашара збахуеит,
Сшьацәхныслар, – сацхоит.
Сразкы наза рызбахуеит,
Исқәашьзар – сеиқәхоит...

АПШАТЛАКӘ

Уажә амшцәгъа зцу апшатлакә хага,
Аеыѳ еипш, ицыхза иаатгылеит ага,
Ахыцша-цәгъа ҳацәыршәа.
Исанахәозеи апша хәйтхәытуа,
Исәагәыбзыҕеит. Сгәы хытхытҕеит,
Избазаргъы оумашәа.

Акаршәра инықәфыз абжыи неихсыҕын,
Еиқәтәеит, игәныскылеит иннажыиз асахъа.
Цҳаражәҳәарак мѳацнагоит.
Ахахә анлеиуеипш, акырцх наххысит,
Адыд гәыргәырит, амацәыс хысит,
Адунеигъы неихыккеит.

Апша гәынқыхуеит, гәйтцхак амоу,
Гәнаҳак ишатцоу имѳас ицома?
Инаспыртцит ишатахым.
Нашана лакәым, избо цхызым.
Инаскъазгаргъ, ахтыста изхытҕуам.
Иаацсаззар ашъамхы?

АТЦЕИ ЛАША

Атцеи гəйтгага,
Атцеи гəйҕкаага!..
Ахыкəлаа тҕаазаргь,
Имҕа ҕахтəазаргь,
Хаштрагьы икəзам, –
Иртəыуо иакəзам,
Ажəлар ихьтəыуоит,
Амшгьы ихьтəыуоит.

АГӘИЛ-ШӘТЫ АЛАХЬЫНҘА

Инхьыдышышьын, ахы нықәнатцеит, –
Агәил-шәты ҫышәшәон.
Насыңла адунеи иқәымзи,
Аңсахәага нахшәон...

Иҫытҫахеит – аира аңеиңшымхеи,
Иангәылтҫызгы рымбеит.
Аңстазаара еимгеимҫарак еиңшымхеи,
Ианҫырх – ишабеит.

Ианхьыдышышь нахыс – нҫыра амамызт,
Аңштәы ахыгга...
Абаҫча зразкы иаламыз,
Иналҫааны иргеит.

Еиңакзаргы зразкы кьаҫахаз,
Аңстазаара ңшан.
...Агәил-шәты адәы иқәахом,
Ианҫа ихынхәзом.

АҚҰЫЦЬМА УУЕИТ

Ақұыцма ууеит абжы ргәәә,
Иштыџ итыџуеит ацста, агәәә.
Ғеихак змамыз абгасса,
Рыцсы рзагәышьеит, шыта ргәалагы рзароуп,
Уаха ишәарыцап, ргәыхәтәгы иахьзароуп,
Еишьтала идәықәлап иғкәса.

Ақұыцма ғыха абжы наџуеит,
Уажә абна илоу абжы риааиуеит.
Мап, алашбыжыгы иацәшәом.
...Цхыбжәон идәықәлап еиххәа асаса,
Абна ишылахаз абар ацсаса,
Ирхысп рыхәдақәа цыжәжәа.

Итрыс ианшәылагьежә ац хырцаца,
Иацәцаз шәшәәкьаргы, шәеиха, амарца!
Иахәхаз ықәнатцап еимыжәжәа.
Цәынхак хәхьзозар хәа абгасса кылцшуа
Итәзаап, шәарак рхы-рғы ианыцшуа,
Ирылатхацып оумашәа.

Аха уанза ақұыцмабыжә наџуеит,
Абна илоу зегы ирхыџуеит,
Иатцанарзырц абгасса.

Шьта ацқәа хуа ақәыцъма дәықәлеит,
Ашьа иаззышо гәагк нафықәлеит,
Ирҭеуа инеиуеит аҳаса.

АЗИАС АЦСТАЗААРА

Азиас анхытца,
Ицом инкахэыца.

Ицоит иццакы-ццак, –
Асахьақәа ҕыцзам.

Иџазом хәа ишахыччоз,
Ацаџ иџахыҕееит...

Ацаџ харакымзи,
Азиас лаҕәымзи...

Алеишәа анбзиаз,
Ицон тынч, иниас.

Аеарцәҕеит иаазқәылаз, –
Иазымтцәахт агәала.

Ацаџ арбгазазаап,
Ахахәқәаҕь тцназәзәазаап.

Ацаџҕы абаҕоу,
Ахахәқәаҕь абаҕоу...

Азгъы узынкылом,
Азгъы узаѣагылом.

Аеуреипш аеамѣеи,
О, аѣарагъы амѣеит.

Ашьара ианықәла,
Ахышьтрагъ инықәлеит.

Азиас-хәашь хыцәгъа,
Изейт, аеарыцқеит.

Унхәхәуа-уааххәхәуа,
Уазхәыцла уаххәхәо.

Агәы цшқа уамыслан,
Уазныкәа ламысла,

...Иадыруейт иаххәхәуа,
Ианыруейт ианаххәуа.

УАБИЦАРА УҚӘЫМЗААИТ!

Уаттахарым, уашьтазоуп,
Уабацәа унарышьтатцаа.

Рыдгьыл пшьа инькәнагон,
Ацсуараггы нькәыргон.

Хатцарак иацәхьатцуазма,
Иалаазан, игәамтцуазма.

Апшәмара науатәашьа,
Бцъарзарггы, иурташа.

Иакәныхәа инаутаны,
Ииасит уеибытаны.

Ашықәсқәа ирылгауа,
Уаттамхакәа инагала.

Рыхъз лаша еицамкзауа,
Умәа уахьнамгзауеи.

Хьысхаракггы уқәымзааит,
Цсадгьыл цшзак ауп, уагымзааит.

Башазаггы уқәымзааит,
Уабицара уқәымзааит!

АМЦА ҲАСҲААЗОМ...

Амца ҲасҲаазом макъана,
Акәицқәа рыбақәа нтаауам.
Амца сәатқхом, – сыхьтшыамоуп...
Шьта атқх наскьоит, азәгы даауам.

Сгәатца арқхоит ахәыштаарамца,
Ақхара агым сыфнәта.
Сахьчоит, иқазам сзыргәамтцуа,
Сытәфәаншьап иакәхоит сгәыгырта.

Сыхәра арғьоит ахәыштаарамца,
Мшаәнеицш, арақа снатәалоит.
Снеип исзоужьу сығәәранза, –
Са сышьтахь – иацызтцо иилоит.

Сабгы днығәәтәон арақа,
Сабдугы иман ахәатәы.
Зышьта анызтаз иахьа иқам, –
Досу инижыит ихатәы.

Абицарақәа еимырдон,
Рымцахә ғымцәаауа иаарго.
Ақсуа ишиатәоу еибытан,
Рдыңнцгы шеикәхоз агәра ргон.

МАКЪАНА...

Макъана

Амра ахэы инхымшэазац,
Амра хаа сгэы ахымшэазац
Макъана.

Макъана

Адгъыл азаза еипхызуеит,
Азазагъы аамта апхъазоит
Макъана.

Макъана

Амаалыкъ ацэа далымтцыц,
Дгэыргъаны, дкъаасуа дгарымтцыц
Макъана.

Макъана

Ашьха ацсабара мфыхазац,
Атцх ацарда имнахазац
Макъана.

Макъана

Ага амшынгъы ыцэами,
Ашарпаз аетцэ ыцэаауам
Макъана.

Макъана
Адгъыл апхара ықәымлац,
Адгъыл азаза ықәымбац
Макъана.

АҒА ТҢЫСИТ

Ашықәс ғың иантала,
Иқәха ицоит зынзаск.
Азынра – аамталоуп,
Мап, аеарцәгьом цас.

Амшқәагьы ирзымҳай,
Ааңын аңхьа ишьтоуп.
Ахьтақәа азымхои,
Март интәлеит шыта.

Икам изыргәамтцуаз,
Азын тцаа, аңша.
Ғәымазаргь ибжьамзуаз,
Икамкәа иахша.

Атқх аун, ишомызт.
Азын атқх ццакзом.
Гәтыхасгьы иушьома? –
Атқх аншо уахьза!

Март маза инаскьаго,
Азынра аанҳажьт.
Ааңын гәырпсаҳәага,
Амтәыжәһақәа еиунажьт.

Адгьылгьы апхара
Атцалт, ацаа цсасит.
Амрагьы капхароуп,
Шьта аға тцысит.

ЕИНЫЛЕИТ АҲАСКЫН

Идырҗыз ашыацра,
Ашәытақәа ануп.
Ғацхәа амш ианацла,
Иґытцхахашт, – аацнуп.

Идырҗыз ашыацра,
Ацштәы иатцәа ахыгга...
Зхәатәы иазыргац роуп,
Зшыапышыта иазырга.

Иршыақьаргы, – иалшой,
Ицәдыртцәазаргь адәы.
Ианазныкәа гәацшақә,
Изцашам еикәатәы.

Ршыаґақәа ианреигза, –
Иаангылеит иғазкын.
Ғацхәа, абар, аґеитцых,
Еинылеит аҳаскын.

АШӘТ АҢАЛЕИТ АПХӘСА

Азын цеит ишымақаруаз,
Иалшоз, амчқәа қацсахъан.
Аамта цшуама, ишыкаркаруаз
Арцынак хымтәалеи иахъа.

Аацын бахча, мап, еинымлац,
Ашәыргыы ғамлац, – иазыцшуп.
Амфа уахъ азәгы данымлац,
Макъана амшгы еихашышъуп.

Мра шәахәацкгы сәагәыбзыға,
Ашьха иаавтып шарцазы.
Амшгы бзиарак сақәнаргәыглап,
Абахчағ гәырғъароуп шыыжы.

Ааи, пхәасоуп изырлахғыхуа,
Ааигәоуп ианылнага апыткәыр.
Атцла иамоуп шыта изықәгәыға,
Амахә хжәашам илакәыр.

Уанза атцлагы еинтәылап,
Ихъыдхәо иғалап апхәаса.

Уахъ агѣашѣ аартны инталап,
Аѣыхрагъ иалагашт лассы.

...Абахча еинылеит, зегъы ирбароуп,
Иѣырбо игылоуп ацхѣаса.
Лакѣтцас ишоуп ацсабара,
Ацхѣаса ашѣт аѣалеит иѣассы.

**ИСТАХЫМ – СТАХУШӘ,
ИСТАХУ – СТАХЫМШӘ...**

Амш лаша саңылеит,
Сааңсарагъы сңылеит.

Сыдгъыл чашә иснаңаз
Ҥазгалеит, – исаңәаз.

Избо ңыашъахәызар?..
Ассир уңахызар!...

Мѡамш сара исықәуп,
Амѡа хара сықәуп.

Истахым – стахушә,
Истаху – стахымшә.

Сцозаргъы аѡныка,
Сымалатңәкыа сыкам.

Сѡызцәа роуп исыцу,
Сңыынңъ ахъ хамѡахыңуеит.

Иаѡсуам, еилахазаргъ,
Рысасра ргәаңхазаргъ.

Истахым уаф дрылам,
Хэщпрақәак срылоуп.

Истахым – сҭахушәа,
Истаху – сҭахымшәа.

Пышәарак сахзыжбыз,
Атҭх лашьца аансыжбит.

Сымџаггы еиужьуп,
Саҕәакгы аныжылам.

Схан сзыџноу хытцәцароуп,
Зымшьта цәгьоу сицәцароуп.

Адстазаара сҭалароуп,
Сҕынаскоит, сҭалароуп.

Истахым – сҭахушәа,
Истаху – сҭахымшәа.

* * *

Ғаффа згым ашәыртҗла сеипҗыншьала
Сыҗсы җанатҗы.
Лахьынҗала исатәоу зны еихшьала,
Сшьамхы ғәғәанатҗы.

Аха уанза сдацқәа зларсу сыдгьыл
Аужәра сзырха.
Санахумбаа, сахыз, хазшаз, усыдгыл,
Мшызха исзырха.

Абжәааңнеипш, ашәыр ғассы изғалаз
Атҗәатҗла умыршәшәан.
Иахә схызхыз хәыцра ссирзак сшалоу,
Ашәыргы ғышәшәап.

Иғахом, идыр, – асахә җысхуеит
Атҗәа қаңшь, иартыз.
Сара сзы ғыц ииз ажәоуп, – иғысхуеит,
Иахьғоугы сгәы зыртәыз.

ИУЕИ БАГРАТИ РЫБЖЬЫ

Слымха итаџуеит Иуеи Баграти рыбжьы:
«Шәнеибац, ахьырцар, шәнеибац, шәымтәан
шәеикәышышы!»

Ахра хыцхыцыртә, иааџуеит рыбжьы џацаза,
Гәкыракгы атџоуп, рацсшәа еицакуам зынза.

Ражәа хьыртџатџоуп, иааџуеит: «Ацсноуп
шәеикәзырхо!
Ацсшәа – шәбирак ауп, ишьташәтцар калом, –
шәтахоит.

Адуinei хаззыкәыз, хгәадура – хбызшәа,
Ацхәа ихаргылон, хыхыгәхәо ханыкәуан хамшәа.

Илахь еикәны дубомызт Дырмит, хџааимбар,
Ацсуа иажәа иалшоз хирдыруан хәаибабар».

Шьардагы рылшеит зажәа адуinei иазырхаз,
Ххатәра гьеџкәа, ххыбаџцәа, ахьзгы зырхаз.

Слымха итаџуеит Иуеи Баграти рыбжьы:
«Шәнеибац, ахьырцар, шәнеибац, шәымтәан
шәеикәышышы!»

Хпыза Дырмит баагэарас дахшыон, деихабын.
Ижэфақэа хрытцак хнеигон, амфа хирбон.

Хёынаххон хамфа хакымкьо, игэгэан ихыцша,
Хажьчон, ха хзы Апсны ианықэсуаз ацша.

Дыкан акэыга дузза, хдоуха еикэзырха,
Икан Апсны, иазгылон атцейцэа хаха.

Зны-зынлагь шэышьтахькагь шэхьацшлароуп,
хцейцэа шэхатцкы,
Ихаиуам абзиара шэзырур, – шэакэшэа ацкы...

Шэытцла еилфаар, иаиоузом антцыра, ижэдыр,
Шэакэтэаз аеыхэа, аеызгы, еснагь икэадыр.

Зхышьбаргэытца хакэыхшоу, хухэоит, иаагэат,
Хухэоит, еилшэара рмоукэа инеиларц хмилат.

Мап, еикарауаа шэзырхэар, икалом гьацара,
Шэнеибац, ахьырцар, шэнеибац, иахьоуп
цхьацара»!

АБЫҒҢҚАА АЗМЫЖЬ АЗАМҒА РЫГӘЗУЕИТ

Шыыбжышытаһығы амра аңсы алоуп,
Мачк ихеызаргы атакар.
Амтәыжәғақәа еитцых-еидыңсало,
Тцыск чырчыруеит абжыы тга.

Азиасгыы гәамтхамтцау инеиуам,
Зных ишажәло еипш апан.
Атцыс цшза ахықәтәоу игәәтеиуам, –
Азмыжь ихгылоуп алапан.

Апсаатә ғапхба амтәыжәға неитцыхны,
Амахә инықәпрааит, – имшәазеит.
Азмыжь иныхиаалеит, зыхым,
Ихшәашәам, хзаартцәи канатцеит.

Ашоура иакызаргыы – ецныхәам,
Ицашам абжыы неихашәы. –
Атцыс цшза чырчыруеит, ашышыхәа,
Азмыжьяе аеакәабоит уажәы.

Изызхаз алапангыы шабозар?
Зышхәак иазхьуазаргыы, – иахьзоит.
...Махәык абығңқәа рыгага збозаргы, –
Азмыжь азамға рыгәзуеит.

ААТРАҒ ИТЦӘҮОИТ АШЬАШЬАЛҚӘА

Атцлақәа ирыкәыршоу ашьалқәа
Шкәакәоуп, – сыла итаҳәхәоуп.
Аатрағ итцәүоит ашьашьалқәа,
Итцәүоит рылагырыз рәахәхәы.

Цхагәынза асы бымбыл леиуан,
Ғәгәала итцааит шарпазы.
Узхыццакуеи, аапынра иааиуа,
Усгы ирхәоит убзарзы.

Азынра ацамтаз ихьапшкәацшуа,
Иатцоу алеишәа ҳнарбоит.
Нас идәықәлахуеит ихьамцшуа,
Аамта цшуам, ҳаилнаргоит.

Атцлақәа ирхырымхуеи ршьалқәа,
Еикануам амра ашәахәа.
Ахыб иахьынхалоу ашьашьалқәа,
Аатрағ итцәүоит иахьак.

* * *

Хъаца бғызаргы, ихъархъаруа,
Рыбжы ирхылтца насырха.
Ишәапырхаца, ихәархәаруа,
Абыгъқәа ирылоугы ғахам.

Уажәы сзыхәазгы аҳазаап, –
Изыкызоуми ацша.
Ихъархъаруа абыгъқәа еилазаait,
Ашәа ссирзоуми рхыцша.

Сара схызхыз ацсабара,
Иакәыблазаait атызшәа.
Зашәа иакәымхаша еипхьбара,
Шака ихааузеи абызшәа.

АЗЫХЬ АШӘ

Иѣахәаз азыхь пытлеит,
Абахә итѣхәрааит икәеикәеиуа.
Агәырѣаѣхәаша агазшәа илеит,
Ашьтра ылнахт икеикеиуа.

Имазазгы – шыта иаартуп,
Агәама ссируп – гәырѣсаҳәагоуп.
Иѣиргом – изшаз итәуп,
Амѣа иқәуп, ихырҳагоуп.

Зынгы-ѣхынгы азыхь хәартоуп,
Агәама еицакзауам, ихышәашәоуп.
Асы леит, шыхароуп, ихытоуп,
Мап, еихсыѣзом азыхь ашәа.

АЗЫ НАЛАБЕИТ АМАХӘ

Абар, азы налабеит амахә,
Иштәыуац итәыуоз еиматәа.
Аратцла хәын, иалшахуаз абахә...
Ахысфы итаиршәуан ахта...

Ахыкәлаа цеит ашьта ааныжьны,
Икылнатцәаз амахә неилышшеит.
О, цшакгы сует шьта инеиужьны,
Ахьаа цәгьа азхымезаргы, ишеит.

Гәырфала итәуп амахә неитамхәа,
Лагырзыми азамфа иафькәкәо.
Аратцла адац гәгәамзи, икамхәит,
Аха амахә есаaira итдыкәкәоит.

Абгы канзеит, ифәоуп цсы рхазамкәа,
Акыр заа акаканқәагы фышәшәеит.
Иаанхеит ацьынцьгы уаф дахзамкәа,
Аратцлагь амахәкәа хыжәжәеит.

Абар, азы налабеит амахә,
Иштәыуац итәыуоз еиматәа.
Аратцла хәын, иалшахуаз абахә,
Иазхымфәит, иазымышьчеит махәтак.

АНАКӘ

Амшын ихытцыз анакә,
Ага аеыннакылеит.
Шыжынатә ацтагы жәәанаң,
Схышәәхәа иацгылеит.

Ихылаз анакә хытцуам,
Иацуп ацсабара.
Издыруада амш зызхәыцуа,
Иакәнакзар аарәарак?

Абар, ацша гәамтцхамтцуа,
Агаңа иаңықәсуеит.
Еикәтәом ацша хәатәхамтца,
Анакәгы пханарсуеит.

Еихеит ишзахәоз анакә,
Ашьхарахь идәықәлеит.
Шьта ага амра агым,
Амш лаша санықәлап.

Ацшоуп изцъысшьо, амған
Схышәәхәа сыхьзазар.
...Зыңсы зхымшәац анакә,
Ашьха иахьыгзами.

* * *

Ашьхымзахь ухьамцшын,
Ацклацшра тцасым.
Ашьхымза утамцшын,
Ацхацшра – кьасоуп.

Шьхагэароуп, – уаҭаар,
Ашьха ургэамтцуеит.
Уахьхэып иургэаар,
Иукэшап ихьамтца.

Уцәеижы инакәтәар,
Ицҳаит ҳәа умашшыроуп.
Иузышьтуам инакәца,
Ҷымтзо уаапшыроуп.

Унапы наурххаргы, –
Иалухша убароуп.
Ега уеурххаргы,
Иакәшәоит упара.

Арахь умҕахытцзар, –
Ирхәо ҕаутцароуп.
Цәгъаракгы ухәыцзар, –
Ирымоуп рыцкара.

Угәааргы – уиашам.
Ашьхыцқәа ирхарои?
Ишәымам ааибышья,
Уахәар, уеихароуп.

Сабрадажәк ухахуп, –
Цыхьашәак уашьтоуп.
Уаншәа урхәахәеит,
Ацха ҕа ухаштроуп!

Угәы-млашь уртәыхырц,
Уақәгәыҕуа умҕа,
Ашьхымза хуртыхуан,
Ирымцак узамҕа...

* * *

Сдәықәлазаргъ аҭада,
Сымҭа иахаҭода?

Сыдгъыл ауп, сықәымзааит,
Мҭазатҭаык сақәйтзааит.

Мҭамшзар, иҭылада?
Иалызхда алада?

Амҭа даркарама?
Дзырхәаз еидароума?

Ахцатәи Мрагыларахь
Дцоит, дузынқыларым.

Амра агылара
Ашьыжь дапылароуп.

Ных, Мраташәаразаргъ,
Иалызхыз дымшәароуми.

Дахәом, – ашамтанза...
Дааит мраташәамтанза.

Алыпха ҳазтаз иоуп,
Моазатҳык ҳазтазгы.

Ахацыркра ҳатҳазшьаз,
Ғҳаракгы ҳатҳеишьейт.

Ҳшоуп ари адгылағ,
Ҳшоуп ари адгылаз...

АДАГӨА

Адунеи ду җаҗа-җымтроуп,
Цсы зхоу зегы рыбжы уаҗазом.
Сара сзыҗан – иацтам җымтоуп,
Макьана ажәакгы җәазам.

Амхылдыз еипш сааннакылоит,
Сеикәартцәины мчык сәанахәоит.
Иахьа сөышькыл сангылоуп,
Еицлаброуп, «Цхьака!» җәа сыҗәхәоит.

Аха башоуп, егьсырҗееиуам, –
Аеыбга иадыруеит иазшоу.
Сара аеыџцкәынцәа среиуам,
Сагьреикануам, мап, икәыншьо.

Карматцыс бжык самырҗыхац,
Агарашәа абжы хаа змаҗац.
Цьара хысбыжкәак неитыхуа,
Цөгьоурала аҗа дысмырҗац.

Агәлымтәахгы снеихагылоит,
Амыткәмабж гәйтшьаага ахьго.
Зегы схызгоит сара гәыла, –
Исаџсыжьуам, схы нахго.

СГЭЫҒРА АХЫҚӘАН

Азныказ сгэы нтыцсааит, –
СгэыҒра ахықәан сааит.

Исхәо сғашәом. Сзышьтои?
Изуагы сақәшәом шыта.

Сеипшуп ихәу ацсаатә,
Сашьтазам – сгәаг схыцсаап.

Зных избазом ахықә,
Сықәгылоуп цшыаала хәык.

Зных сынталоит хланцы,
Уа ишсықәку абцы.

Мшынушәа, сфалтцәрааит зных,
Бцъарла сеикәшәоуп сеикәных...

Сцоит, ҫацхәа сгэы нтыцсааит, –
СгэыҒра ахықәан сааит.

...СгэыҒра ахықәан стәоуп,
...СгэыҒра ацәара стоуп.

НАЦШЫХАҚӘ...

Абгахәыңы акәйтқәа ирышьтоуп,
Акәйтқәа ахәаша иашьтоуп.

Мышә-шьапажә акамбашь лацшықәтан,
Иашьташәарыцоит ақышә иқәтан.

Акамбашьгы агәара иакәшоит,
Аңықәреиггы абейт, иакәшәейт...

Апатцақәа илаха-џахо,
Ишәарыцоит, иамам тәаха.

Цьара атшәараџ «тис» аацшыхуейт,
џацхьа бжык анаха иңшыхәуейт.

Аҳәынапжы еилаҳазар?
Аҳәынапгы аца итаҳазар?

Абгалаңгы цсихә амам,
Иабахәит акәац агьама.

Шәарыцаџкгы ашьта дхыми, –
Иахәнәтәызгы цсаса-хыми.

Ацстазаара зегы иреихами,
Җазшаз иҗнытә җамтас ихамоуп.

...Ртәы иадыргозаргь мцхәәфи җарамы, –
Ауахта ааигәазаргь, зны ихарамы.

* * *

Шарпыетцәа кыдуп ишеишеиуа,
Атцх наскъаго. Иаашарккоит.
Ашара ҳацғало, ишнеи-шнеиуа,
Жәәсанаә ацштәы нахыггоит.

Шарпыетцәа амш лаша ҳазныжьны,
Ҳамтас ихата инаскьоит.
Ҳацстазаарагъ цышәарак нахыжьны,
Ҷа цышәарак ҳзаанагоит.

Шарпыетцәа, сыблақәа хызкуаз,
Азныказ шьарда иттәааит.
Мчык сылазтаз, ацшзарала схызхуаз,
Сшахәацшуаз аблагъы нтааит.

Шарпыетцәа ашьта сышхыцшыло,
Жәәан иатцәа иналазәа ицоит.
...Псытбарак ҳзаанамгеит, ҳаидышшыло,
Тынчроуп, ҳгәыхәтәы ҳахьнагзоит.

ЗНЫК ХАНИХГЫ...

Адгьыл ҳақәуп, ҳақәуп, ҳақәуп,
Адгьыл ҳақәзар – ҳақуп, ҳақуп,
Ашәартара ҳацәнырха.
Адгьыл ацшәма ихъз ахызар,
Жәытә аахысгьы ицъынцъ дахызар,
Дшацсыуоугьы деиқәырха.

Аитцашьыцра ҳхаршт, ҳайдкыла,
Ҳпеицш ҳазхәыцуа ҳарт ҳайдгылартә,
Еицлабрала цхъа ҳаихап.
Ау длазар, акъае дөазароуп,
Зны ладароуп, зны ҫадароуп,
Иазыцшаахар ацацха –

Ҳадгьыл ҫыхуп, ҳажәлар ныхәоуп.
Ҳпеицш лашаз, ҳазшазгьы ҳихәап,
Ҳацсадгьылаз ҳаикәагга.
Ҳацхъа инеиуа шнеиуа гәахтап,
Ҳашьтахъ иааиуагъ амҫа рахтап,
Жәҫахырлагьы ҳагәгәахап.

Ҳабицара ҳажәҫа иқәу
Ҳшатцоу ҳатцаз, уалны иҳақәуп.
Иҳалшахьоу азмырха,
Сҫыза-сықәла, ҳнеип еицнаго,
Знык ҳанихгьы, хьызла ҳныкәап,
Иҳамыздо еиҳахап.

* * *

Хара ҳаипш, ари адгъыл иапшәымаз,
Шьардаф ықәымзи, згәыхәтәы иахьзаз.
Хара ҳаипш, шәаргъы шәақәитыз, ишәымаз,
Шырхәоз ииасит хатцатцас.

Дара реипш, ари амфа ианысхьоу, –
Мфасхьеит, ахьзгъы чапаны.
Схата сакәзар, сзыхьзazoуп ианысхуа,
Сёынасаргъ аркьыл шьтцааны.

Иахьанза имфасхьоу рзы схырхәоит,
Рыхьз еицамкуа ҳаанагеит.
Шьатамырзгоуп. Адсны цшза иазырхәо,
Иацца иназгауа хьзы ргоит.

Пхьака ҳназгоз, ҳазхьыцшыз зәырфы мфасхьеит,
Ртыцқәа мфашьо ирыцшаахьеит.
...Амшын цәқәырцозаргъ, изсоит ҳара ҳашхәа,
Ҳамфа ҳахымкьароуп. Ишахьеит...

* * *

Са сакэзамкэа сгылеит иахьа,
Иахысхэаари, – атх исзыннажыт.
Цхыбжьон сцэырханы саапшхъан,
Исзыгэнымкылаз пхызын, сымѡашьеит.

Са сакэзамкэа сдэылтцит афны,
Иахзааугозеи, нас, амш, мышьтабзиа?
– Иудыруаз, шэаанхароуп шэуааны,
Гэыргьаѣхэашак шэахартэ шарпазыла.

* * *

Сзышьтамлаша сашьтоуп,
Сзышьталаша аанхоит.
Сызхылазом ашыта,
Ацэаарагь харахоит.

Сызтцамлаша сатцоуп,
Еидарак сырххоит.
Сызтцалаша сазом,
Иацеипш, сааннархоит.

Исцымлаша сцылоит,
Зегь рымшыта цэгьоу...
Исцылаша сцылом,
Ақьиақәа, – згәы цқьоу...

Сахьнеиуа иатцэараз, –
Сразкы сеикәнаршәом.
...Сафьисит катцэарак,
Шьта акгы сацәшәом.

* * *

Стынчра абжыы уаҳазар,
Стынчра – сҕымтроуп.
Сҕымтра абжыы уаҳазар, –
Сҕымтра – стынчроуп.

Ғутзаргь, – сыбжыы смыргазар,
Стынчра еилазгом.
Сгәәтаны схухырц узбазар,
Ҡыарак уназгом.

Уааигәара стәан, сумбазар, –
Убла сзыхгылом.
Сзашьтои ҳәа, иухәо ғарцазар, –
Уажәа сызгәынкылом.

О, сцааимбар, усхылацш,
Ғастауеит, сгәәта.
Убла хаа сышәхымс иныларцш,
Сныкәап ишсаәәу.

Аәстаа уакәзар, иухъзеи,
Умч змырхазеи?
Уакәымкәа аңьныш ухъззар,
Ухъз узаәәшәәзеи?

Стынчра абжы уаҳазар,
Дынч умѡахыцтроуп.
Сѣымтра абжы уаҳазар,
Шьарда ныцтроуп.

ИМИЦ АШӘА ХАА

Дкараха дхынхәыргыи хәылбыгеха,
Уалаза, зынза уимырехәар.

Гәгәалаза асы аниҗахәуа,
Днызкылои, асытәхәа дҗанахәом.

Ихымкәазо илеиуаз ақәа,
Дзышуазар, баазарак неизыркәкәа.

Дҗаханы ижәыргыи изхарым,
Зыла мацарагь изхарым.

Дхәыдазам, даацәыртцуеит, уааизыпшы,
Ажәа җыц иахтнитцауеит ипсы.

Ашьха ушаҗыхәауа азыхь,
Агантә иумахашеи ибзарзы.

Ишәылазо уачарым, дынхафуп,
Малк измырхазаргыи, дшәахәафуп.

Ихысга нацәа дахом! Дыпшаауеит,
Атынчра наза дшахәо ишауеит.

Ажәа цшза дахумбаан апоет,
Днызкыло акгы ыкамзар, дыфует.

Ашәа хаа дахумбаан апоет, –
Имиц иахьа ашәа хаа ииует.

СЫЛАЦШ ЗЫДХАЛАЗ

Зыхьтас уафыхәа аңсабара,
О, шыта бзабаакгы убароуп.

Бзиарак уахьзароуп, узфьпшуа,
Уеақәыршәа, амѡагы азыпшаа.

Ииасыз иамам хнырхәышья,
Хдеипш ауп, ѡаанбзиала, хзырхәаша.

Зных уааңсазаргы, умгәамтпроуп,
Угәатцә еихымсыгьроуп амца.

Амѡан уазыпшымзаргь гәыргьафхәашак,
Дыказ уныхәапхьыз заҳаша.

Уақәгәыгла амш лаша аҳамта,
...Сылацш хаа шбыдхалаз сызгәамтцит.

ИЗБАХЬОУ БАКӘЗАМ

Ғыцәаара бықәзам,
Цәымзатдас сгәатцәґ баркуп.
Жәашықәса рақәзоуп,
Жәашықәса быхьзгы сґакуп.

Бниас бызцашам,
Анкьейпш, ибылоуп сыцсы.
Снеиуеит, сбыхьзашам,
Ғыстзом: «Баангыл, абаацсы!»

Бышқа сынхьацшыр,
Сгәабтар, – баахьацшуеит маза.
Ибылам аґерацшра,
Быбла шашақәа гәыкзоуп.

Зныхгы камчушәа,
Былацш насхьбкьоит еиґа.
Мчылаггы быччошәа,
Хааракгы атцамшәа шыґа.

Бзиабарами,
Зыхьуп, ахаан ихәашьзом.
Иатцам ҳарамра,
Зыбларазаргь, – сашьзом.

Мап, ари лакəзам,
Бшызбац, мшаєнеипш бызбауеит.
...Избахьоу бакəзам, –
Ашықəсқəа ртəы картцауеит.

* * *

Машәыршақә сылапш зхызго,
Аҳақьейпш исхуеит.
Есымша избо гәнызгом,
Алыхәтеипш исхәуеит...

Исатәоу санашьоуп, схәароуп,
Қәоуразааит, ихкәап.
Исзааигәоу бжыкгы саҳароуп,
Сшазгәакьоу еилкаа...

Есааира амшгы сыпнашәоит,
Исхәашам: «Иазхоит!».
Ҳаинаалоит, аамта ҳаиннаршәоит,
Иҳалшаз аанхоит.

Машәыршақә сылапш зхызго,
Аҳақьейпш исхуеит.
Есымша избо гәнызгом,
Алыхәтеипш исхәуеит...

ХЪААСГЫ СБЫМАМЫЗ ЦЫСШОН

Хъаасгы сбымамыз цысшон,
Цагъароу ишбыцыц ибыцу?..
Хъаакгы амамыз цысшон,
Сгәатцағ иғымцәауа кәицуп...

Бшыказ быказаз цысшон,
Шъағакгы ззымгәағуаз сышка.
Изурыз, бәацхъа схы кәнысшон,
Ғпныхәазам, сыцшза, бахтнысқом.

Бааит слахъеикәра зырцасиуа,
Сашта бталт сыззыцшзамыз.
Бааит сгәырфамтаз, сәнеиуам,
Сыблақәа быдхалар – ицшзамызт.

Сшыбымшатазоз ґнакгы,
Шьта агәра згеит, – имацзаргь сзыхъзаша.
Сашта бталашт ғазныкгы,
Ускан цъанатгы сымцашей.

...Бееидыцсаланы бнагыла,
Былахъ неикәтца, нас, шәымтакгы.

Бгәы бынтацәажәа баатгыла,
Блаҳәыртә инабылсуазаргь хьтакгы:

«О, дбылуан уи бзиабарала,
Хьаангы ицымзи ихымеуа.
Адунеи ду дықәын уафрала,
Иуафра еипшуп ацырлых ицымеуа».

АҢҢШҢАШҢАНА АЛПҢА

Аноема

1. АҢҢыс аура

ШҢац иатҗароуп излагылоу,
Иахырхҗыртоу иаҗцаауеит.
Еибадыруеит дара гҗыла,
Ауахҗад еицаауеит.

Дҗызаргҗ амашҗыр иацҗыхҗа,
Ауахҗад еилумыршҗшҗан.
Дрыцрымшҗо дрыцзаргҗы аҗыхҗа,
Агыгшҗыг иацҗумыршҗан.

Абга рыласыртҗ ишҗартам,
Урзылыцхар рынцҗахҗы.
Цстҗы хазынаҗоуп, ишҗата,
Иахумбаан рҗатцҗахҗы.

ШҢац цшҗоуп рылацшҗҗа ззырхоугҗы,
Цҗара бжҗы цҗгҗак рахҗаны,
Мчык рымбаргҗы еикҗзырхогҗы,
Инеишҗтамлои ирхҗаны.

‘Ызи ‘ыхәеи еилагылоуп,
Аеартынчуам аееикәа.
Мап, аеурагы аатгылоит,
Инарылтцаргы аекәа.

Ассир иакәшәеит агәра рзымго,
Ишпадәықәлои еиханы.
Ирбо рыбақәа рзакәымго,
Еилагылоуп ишанханы.

‘Ызи ‘ыхәеи аакьыркьырит,
Гәырғәғәашатцас ишья.
Ииз аетцысгы иадырит, –
Ианубаалоит аказшья.

...Мап, иазухәарым: «Аеабаа,
Изырхьымзеит аухьад», –
Аеан инатцагылт аеаба,
Зегь зеигәырғәауа иахья.

2. Адунеи лаша

Адәы иатцәа алацш ахьымзо,
Еиужьуп, ихкаазам.
Иабыкәу алаша ахьымцо,
Аеыхацәа атахзам.

Макьана ари зегьы пхызуп...
Дунеи лашоуп изтааз.

Изхәода: «Ари зегъы хәыцуп».
Шьта иалоуп ахәтаа.

Адәеиужь инықәлап ахала,
Икәарлап азхара.
Аха амѡа ааигәамзи иахьала, –
Ирзышьтуамызт хара.

Аетра тшәацәахазаргъ, ианымшәеи,
Аеыхәчарахь ицшуам.
Аеыхш иазхьуеит, агәы ахымшәо, –
Ихьшәашәарам, ихьтшыуам.

3. Мышқәак роуп иахьйуа

Мышқәак роуп иахьтцуа, –
Адәы иазыцшын.
Уажәы анакә анхьтцуа,
Азаза кашын.

Аетра итымтцыц,
Инықәлартә адәы.
Мѡахәастак азымтцац,
Уажә хшыла згәы тәу.

Аетра тшәахазшәа,
Инадгылоит ашә. –
Акарс итахазшәа,
Ацапха нафәршә.

Агәыҭра аман,
Агәыҭра назеит.
Абар, аргама, –
Иҭрыжыит, ицеит.

Адуinei абазает,
Ипшын игәыкны.
Игәыргъо иеырбазаает,
Иантыҭ игъазкны.

Аетдыс ан иацрымшәо,
Иахъацу – иапшшәхәуп.
Агәы ахымшәо,
Адәы пшза иахуп.

Ашъамхы кәадазаргъ,
Аетдыс маапсазеит.
Адәы иахъазаргъ,
Хара ирмышьтзеит.

Ипшқоуп, нас, макъана,
Икъалар әуеит.
Аехәырта еилнакаама?
Ауахъад ирзыпшуеит.

Мышқәак роуп иахытца. –
...Уатгәгы амш еилахәом,
Агәы итахәыца,
Аетра иазынхом.

4. Аныҳәара

Аеышьашьана, улыцха амаз,
Ирхәартә еипш: «Ныхәацхьыз згым».
Изшаз уахылацш, умч реихами,
Ихьча, лацшыцәгьак аҕәга.

Машәырк азцшызаргь, – тынч иахырца,
Уацхраа, сухәоит, кыр зымчу.
Еицлабраз, дәы цшзак иакәшоз ахьырцар, –
Иашьцылт рхәарым аҕамчы.

Амҕан ағәра нақәыршә, адгьыл аееиуатә,
Иахьнеиуа ахьз аргала.
Зегьы ирхәартә еипш: «Ацсуа ҕы неиуеит!»
Еицымкьо рыбжьы дыргалартә...

Цстәы-мшны, хырхаганы сашта италартә,
Разкы цшзак атәашьа сөы.
Аеышьашьана, улацш ахызар хатала,
Сгәалакоуп, аччацшь ықәбом схы-сөы.

5. Алаша

Азхашьа зхашьак еипшым,
Ашьамхы цдаруп.
Аеыз, азҳара зпеипшу,
Егьацсоу иароуп.

Аетра интыга, уацхъа,
Иауртцароуп ахъз.
Ишьты иныхэаныцхъа,
Иаургароуп ахъз.

Гәәтеи – шыта хъзыс ианоута,
Ишанаало ицап.
Аеыз цқъа шеыѳхо гәоутап,
Агәыхәтәы иахъзап.

6. Аңсуа җыжәла

Аңсуа җыжәла рылаѳашьом,
Шәагаала – имачуп хәа иумшьан.
Җырѳазар, баша ицашам,
Уанақәгәығ, – уақәшәа аказшьа.

Аңсуа җыжәла – җыз еинаалоуп,
Уи иалоу шыардоуп, ирбахъеит.
Аңсуа дгъыл иазшоуп, ианаалоит,
Акырцъара ашьта аннатцахъеит.

Җырѳазар – ацхъа инеироуп,
Ирылтцәраа идәықәымлои ахҗеипш.
Азбахә рхәароуп, ахъзгъы наѳроуп,
Насыцла итәызароуп аҗеипш.

Аңсуа җыжәла шә-гәыгтрак ацуп,
Уацәымшәан адәеиужь анаба.

Ғыццышәк акәхоит, иалхтәым ацәа,
Угәыгра цашам инкаба.

7. Ғышықәса иртысит

Гәәтеи макъана изызымкуеит,
Мархәацуп. Иазхьызар аҕа?
Гәәтеи ахкаара изазымкуеи?
Идырҕыргы – еицшха аҕа.

Агәашә азыцшаауам, иашьтоуп,
Акырынтәгы иафсхьеит, иабом.
Еиҕах инхылахуеит ашьта,
Инавафуеит, аанда азырбгом.

Агәашә аркызар – ишәартам,
Гәәтеигы гәәтеилааит шьыжы.
Агәашә алыкә аҕыршәарта
Абаргы, иаатрым, игьежып.

Абар, шьта ғышықәса ахытцит, –
Алаша аирамш ауп иахъа.
Аныхәамш ацшәма имхәыцит,
Хырхаган ирылиааит ауахъад.

Ахкаара иҕоуп ицацьцацьуа...
Уахъахәацшуа афра иазшоуп.
Аблеицш еиқәароуп апыцьқәа,
Аныкәгара бзиа иапсоуп.

Мархәацуп, ышықәса иртысит,
Атдыхәеипш апырцә дырқәйдит.
Мшаәнеипш, иузамамкуа хтысуп,
Алеишәа амырцәгыит, иадырт.

8. Аеырфәра иазыркуеит

Ахкаара иашыцылт ахала,
Рылапш ахуп есымша.
Агәғыгь иагашам иахьала,
Шоурахар зык нахьдыршап.

Гәаҭеи зынзакгы итакытцәкьам,
Зныхгы адәы адырбоит.
Агәы иамыхәо, иаҭахытцәкьам,
Иақәымшәац, агәы иадыргом.

Азы адыржәуеит, ибжьарыжьуам,
Ааи, фатәы хкыла идырчоит.
Иазҳаит хәа, ахала инрыжьуам,
Ибжьатәу цстәуп, ирыхьчоит.

Мыцхәы ичаргы иапырхагоуп.
ҶамаҶак, мап, иапдырқьом.
Апштәы ухнахуеит, ихырхагоуп,
Хәыртақ абар аеақьом.

Аҳаскьын хкы-хкылаггы еизыркуеит,
Ами агдырхом зынзак.

Гәтеи аеырора иазыркуеит,
Баша аеықәтәараз – мап.

Аеыз аныкәашьа адыртароуп,
Агәра иадыршыцылар ахәтоуп.
Азхамтаз иалнаршо еихьзароуп,
Уасхырзар – ихымжәо қьырстоуп.

9. Акәадыр ақәйара

Аетра иантымтуаз ахаштит,
Иагәалашәом ианадымтуаз ан.
‘Еазных – иантарталоз ашта...
Агәалақәа агәатцағе еизон...

Иазхаит, алымхацәқәа рхаха,
Игәхьаанагеи? Ицшыхуеит хара.
Алымхацәқәа ашьтахька инахеит. –
Гәеантдаган аеыуаф иаара...

Аеыуаф ашта дынталеит,
Арака иазыпшымзи иаара.
Цәгьаракгы зтцам иоуп, дуафнаалоуп,
Алашбыжьгы еикәымтәеи ара.

Аеыуаф апшәмацәа ипылеит,
Дынеыжәырхит, иахатыр ба...
Уажә аанда иажәлом гәышпыла,
Ахкаарағе Гәатеиггы ыырбоит.

Ацсуа тцасуп, иахыцом,
Ажэйтэра иагеит хэа узхэом.
Аеыуаф иажэагь иахыцом,
Кэадырзаап иажэа зыххэау.

Гэатеигьы хышыкэса иртысит,
Шьта иакэтцазар ахэтоуп акэадыр.
Ацэа нахыбзааит, иагьдысит,
Шэымтак, инархыпшызшэа апстыр.

Гэатеи анахэта нахартцеит,
Акырза аеаҕьазаргь, еикэтэоит.
Иазухэар ҳақым: «Инарцоит,
Инеиуеит апхзаша нкатэо».

Ашақэгьы иасуам иахьнеиуа,
Анахэта аеанраала инаскьоит.
Иахьада иамбац иреиуам,
Ианшэартаха – знык ауп, иаҕьоит.

Ахкаара ааныжьны интытцзаргь,
Иаашэазаргьы, хара имцазеит.
Ааи, азныказ гыгырак ацэыззаргь, –
Уажэ ашта тбаа аҕынза иназеит.

Аеыбҕаҕаза дыпшыми,
Атцас нагзатэуп, аҳаҳаи!
Абырг мышьтабзиа дыпшыми,
Иныхэапхьыз шацу раҳааит.

Гәәтеи иазыркыз кәадыруп,
Дазыразны инақәйтцеит напымш.
Абырг, уныкәара ҳатыруп,
О, башаза имиасит умш.

10. Абжъара

Акәадыр анақәла,
Иныткьар атаххеит.
Акәадыр анакәха,
Гәәтеигы ғәхәатәхеит.

Аеақьейт акыргы,
Анахәтағ ахнақьарц.
Изакәу изқәыркыз,
Иазымдырт изыхқа.

Акәадыр ахаштит,
О, ағәра зку ишьтуам.
Излатытцуйи аштә,
Иабацахуей шыта.

Изықәшәаз цыанашьаргы,
Иабаргы оумашә.
Измышьтуа дкәыннашьаргы,
Еилгам аныкәашә...

Аҳаскын шыақьами,
Аеышьта иарга.

Аҕамчы иҕаама,
Ибжыы ҕааа нарга?

Иаңаиршәар иҕахымкәа,
Уа аҕәра наҕархха.
Аҕамчы ахымҕа,
Ибжыоит ианатахха.

Имахәҕа данақәҕыҕ,
Еилартцәа иҕацкәым.
Акәадыргыы нақәымх,
Шьта аҕәра наҕақы.

Оумашәа дабазарҕь,
Даннақәиртәа арцыск.
Ара ашта тбаазарҕь,
Аеура наиацыст.

Инышьтыца-шьтыцеит,
Аеура шыақәҕызеит.
Агәҕы нтыца-тыцеит,
Ахәамцҕыы аҕызеит.

Акәадыр дахымҕыеит,
Иеаларцсзаны икын...
Машәыр ахымҕыеит,
Аеыбжыара иазкын...

Инаҕысызшәа ахра,
Аеурагы аапсеит.
Инаҕеикуам аҕәра,
Аеыбжәә даазазеит.

Изазом, даркареит,
Ирныкәазаргы акыр.
Иадыртцап акәаррагы,
Аныкәашәа анадыр.

Имашыцахаз аеурагы,
Акәакы икәахазом.
Ибжәтәуп, иауруп,
Аханатә еипш ирхазом.

Маза аҕәра наушты,
Уи арцыс ииркит.
Данацәшәа ибналашт,
О, иакәтәоугы дгъазкып...

Икалом, ацсыҕәра, –
Аеыбжәә игәра га.
Уажәшәта адгыл хыцхыцрым.
Агәгы иаумырган.

Уажә имбеит аеура,
Дарпысаргы, изхап.
Дагъазкым адура, –
Аеыбжәара иазхәоуп.

11. Аеықәтәара

Ҫымчыбжә аңышәара иахыжуп, –
Ақәтәара иаршыцылоуп шыта.
Рақхәтәи амшқәагы ааныжуп,
Ҫымчыбжә даара ихьантан.

Иакәтә акәадыр-чаңа иреиңу,
Мап, иабазом оумашәа.
Уакәтәароуп зызбахәгы нафхьоу,
Иңышәоу аеыбжәаф, умшәа.

Есымша аехыцәгы зкәадыруа,
Деиңахар абгагы цәкьом.
Иакәтәоу аеыбжәаф дадыруеит,
Ағәра импыткьом, дахкьом.

Ҫымчыбжә ақәтәара еиңымкьо,
Дааиуазаргь, шыарда дахьзеит.
Аңшәма уафрала дизныкәеит,
Алма уи тынхасгы дкаитцеит.

12. Аныкәашәа арбара

Иалтәуа имбакәа аеыбжәаф дтәашам,
Агәы ирґыңуам амархәац.
Иаамта ирзуа дыкам баша,
Еиқәтәеит, иазыргьежьюам иблахатц.

Иашьклацшуазаргъ, хьаастгъы иамшьап,
Гѣатеи иабаргъы оумашѣа. –
Иатѣашьыцып, рыба иамжьо,
Шака еинаало аныкѣашѣа.

Иамѣар шамуа аѣыз иадырхьейт,
Иакѣырзузеи шака мчы.
Гѣамѣрак дакѣшѣар, – ихы иаирхѣом,
Иадигалом акамчы.

Абжьара амѣан икѣигалом,
Иазкыѣѣкъан имоуп акъаѣкъаѣ.
Имч еизга икъом кѣнагала,
Иаиршьыцѣлом, агѣгъы ѣнакъом.

Абжьараан иарбатѣкъан уасыр, –
Аганахъ аѣара аѣоит.
Хырѣ азымуа амгѣа утасыр, –
Еиѣѣоуп, аѣыхѣакъара аѣоит.

Дѣыжѣуп, днѣиуейт, агѣрагъ иаршьыцѣл,
Мыѣцхѣы иаѣейкшаргъы – икшоит.
Ааи, аѣы ѣнакар иахашѣѣом,
Ахахѣдагъ гѣгѣамхар хѣа ишьѣоуп.

Амѣа абар Гѣатеи аангылом,
Иатѣазаап, – акѣтѣара иаѣѣшѣом.
ѣыѣ ссирк акѣхоит, иузынкѣлом,
Иазшоуп – иѣѣѣзоуп аныкѣашѣа.

13. Агра ацэыхъчара

Грак тднагар хэа уацэымшэан,
Ашьацкъа злоу.
Абжъяф дацуп дацрымшэо, –
Баалоу Мазлоу.

Мап, атыгъра иазгагам.
Ианашыцыл – иаззом.
Ўнак ааигэатцэкъагъ уазнагом,
Акэаррагъ азцом.

Гэагшақэ ацҳара шьтнамкааит,
Ицом ирҳа.
Уақэгэыг, алацшгъы иамкааит,
Хъзы-цша арҳап.

Зных итрыс икьыркьыруам,
Агра хнатыртэ.
Аеыз-бжъя неиуеит икэаруа,
Избаз неилагырт.

Шьта иақэытцит ауарчанра,
Ашьа цкъа злоу.
Дақэтэоуп, изцам ҳарамра,
Баалоу Мазлоу.

14. Аеыѵыркъара

Шьта хымчыбжъа ирықәуп,
Лахѳыхрак аѳықәуп,
Апышәара иахыжбуп,
Апыжәара азынжбуп.

Аеырыѳра иазшами,
Адәеиужъ азпшыми.
Гәәтеи пшза иазымҳаи,
Ихъыдшышьым алымҳа.

Пхъақа хәа инытқьартә,
Хәынтәазаргъ, итытқьаа,
Инеироуп – иахъамуагъ,
Ианыршәлазан амѳа.

Еиндатлароуп рхәаргъы,
Имариам хәа раҳаргъы,
Ихъамтроуп, инеироуп,
Иагароуп аиааира.

Гәәтеи ангәәтеиуа,
Алымҳақәа иртәѳуа
Аеышьтыбжъ иаргылом,
Иацәшәом атәыргыла.

Ишьтхысп, аха уанза,
Еихаугъы иахъымзо

Ишнатѣкъара игылоуп,
Ихэыдазам гэыла.

Цхьаѣа, цхьаѣа ицароуп,
Анытѣкъара атцароуп!

15. Аѡра азыѣаѣара

Баалоу Мазлоу – аѣѣаза дырѡы,
Аеыбжѡаѡ ихъз гахъеит хара.
Гѡатеи рыбжѡазар, – шыта идырѡып,
Адѡы иацѡшѡом, иазшоуп иара.

Ахала аѡра нас иахъымзои, –
Аеыѡѣаа ирывагылар зны.
Ирышыцылт рхѡар, нахъхъынза-аахъхъынза,
Адѡеиужь иакѡшан, чаразгы уны.

Иаатгылап, апхъахѡ згаз еипш, ицыхза,
Ахымѡаѣгашѡа иакѡшѡоит рхѡап.
Алеишѡаз ѡцныхѡа змам, илахѡыхза,
Баалоу Мазлоу дацѡшѡом – ирхап...

Анытѣкъара акѡзар, уарѣхашѡашам,
Ушьхѡа нарба, нас, уаѡа акгы.
Аеыѡ хазына, алахъ ѡашам,
Икѡаруазар уаѣѡгѡыѣ, ааи, уатѣггы.

16. Хөеишыцаа реиқәшәара

Алма иашта асас дахь дагмызт,
‘Еыбгаказан, ахьз ирҳахьан.
Ашта италаз асасцәа ракәмызт, –
Иашыцәа рееибарк зааггы иаахьан.

Алма дрыпхьейт, рычкәынцәа рыцны,
Рымџахытца иатцоу дмырҳа.
Иман урт иреихәаша хәыцны,
Дгәыгун – иашыцәа иартом аххәаа.

Иашыцәа аџыца нымхоз насыпла,
џыца-џыца арцар рыхшейт.
Алма дгәырғон иашыцәа рахь днықәлар,
Шыцрак уахыкгы даргәамтца имыршейт.

‘Енак иџны еиқәшәазар ртдакыра,
Мап, ицьоушьартә икам, еишыцәоуп.
Алма – ихымжәо бааш ҳаракыроуп,
Дкәыцоуп, иашыцәа рзыхәан дынцәоуп.

Хәаан ихымџеуа инытцало игәатца –
Дниаст, рымхәашеи. Цей-мшы дитынхом.
Уи дазмырхәаргь, аидара датцоуп,
Гәтынчракгы ицуп – хлапшыда даанхом.

Алма дгылт инарсны илабашьа,
Мап, уасиатым иажәа атцакы.

Иашьцәа цшуп, дырмыцхъазеит баша,
Иажәа хиртлеит тынч, дмыццакы.

«Ҳабшьтра шмызуа збоит имырѡашья,
Сашьцәа, сшәыкәыхшоуп, шәа шәеитцбацәоуп.
Ҳхышьтра беиоуп, шәашьтаз аиаша,
Цеила шәхәыдам, ирылшо рацәоуп.

Мап, сшьамх-хәареггы снанамго сыкам,
Акәзааит – ақәра атәы канатцоит.
Ус, сааныжъны шәцашам афныка,
Гәахәак соур, сымч танатцоит.

Ааи, разкыла аеырѡра сашьтоуп,
Сгәы азтоуп, нас, ахъз сырхахъеит.
Шьта сныгәнысуа схыларым сышьта,
Еыѡ хкыс икоу ргыырак сырххахъеит...

Еыз-жәла бзиаак сзаными, сзыкәгәыгуа,
Мцацшьуп, исымоуп аѡра иазкны.
Еыѡ каиматхоит, сымчқәа зегъ ныхуа,
Анкъеипш, сзақәтәом агәра афакны.

Хьрыпс, ҳашьеитцбы, аишьцәа хгәадура,
Мап укрыма? Уацхъа сыцсааит!
Хьрыпс, ҳара уҳаитцбызаргъ, – уаѡ дыруп,
Кәыгара угзам, уажәра уахъзааит!

Уцеитѣбы Хьымца дсаѣашьа. Сгэы самжьартэ,
Аеыбѣаѣ илоу збахьейт.
Аеырѣра ашѣа днеир, дыпхамшьартэ,
Дашьыылт, заа ихы ааирѣшхьейт».

Хьрыпс даахэыцын, – мап изымкит,
Дкылкаа ичкэын ишѣагы днаѣшит.
Хьымца дахьыглаз иччаѣшь изнымкылт,
Арѣыс гэхэас ишиоуз ааѣшит.

Жэаф шыѣэсатѣѣагы Хьымца ихымтѣыц,
Дгэартахьазаап, мѣамш изыѣшуп.
Шьардоуп, ааи, макьана дызхьымзап,
Деыжэлап, адэеиужь имѣа наѣшьы.

Алма иашьѣа зышо ишьѣуазма,
Аишэа гылан – заа ирхианы.
Иашьѣа мныхэаныѣхьа игэы ѣуазма,
Ргэылаѣэагы надгал, дтэейт аханы...

...Апшэма ибарѣоуп, даѣэымшэаѣ аиуа,
Аѣхьахэ агароуп Гэаѣейгы лассы.
Алма дгэырѣойт, иныхэаѣхьыз наѣуейт,
Аеыѣ дахьызоит, иалоуп иѣсы.

17. Ө-хаѣыцк анаѣсах

Иажэит рхэарым, Гэаѣей мархэаѣуп,
Инеиуейт, абла хьызкуа шэхэаѣуп.

Анырхара акәым хырѳ зуташа,
О, аңсуа җыжәла иамам хъзашъа.

Цоуп, җыз цқьоуп, рхәароуп. Абға лақәызааит,
Иңьазшьо дшәартам, ахъз ҳаракызааит,
Иазшазар ҳадгьыл, афра иазкызааит.
Еснагъ разкыла иѳуа цстәызааит.

Ѳ-хапыцкгьы нытцшәеит, бзиарак иазхәоума?
Мшәан, ақәра маҷми, абас иазҳама?
Алаша неиуеит, итцшәаз хапыцзаргъ,
Ахъааз имгәамтцит. Афызцәа ирыцзааит.

Алаша абға кәым, еитдыхуп,
Шәымтак ахнартуам, адгьыл атдыхәан.
Иахъзоит, аҗыз цқъа иамам цынгыла,
Иахънеиша инеироуп, мап, иаангылом.

Ѳ-хапыцк анацсах, абаѳ мшәыцзаргъ,
Алаша – җтцсым цшышықәса ирықәзар.
Аеыбжъаѳ идыруеит, аиха атцхра
Иаамтоуп, уидгыл, уацәымшәан, уицхраа.

18. Ажыи иашәа

Амыругақәа хкы-хкыла,
Ажьирта иагым, еизакуп.
Сеитцахашам хықәкыла,
Иубар, иудыруеит изызку.

Аихалыхқәа матәахәыми,
Иажәуам, абзәара иазшоуп.
Анхаф нага иҥахыми,
Ажьирта иақәшәиуам, ипшьоуп.

Аиха мхәозаргы мариала,
Имчыдоуп амца анаба.
Аха ифашьом, хәартара алоуп,
Мап, диашам иашьтоу аҥарца.

Имфанутцо ажьахәала,
О, иарбан иалымтца ари.
Иануршых, нас, уыздхалои,
Ипҥеуам изқәукуа апсангыари.

Иахьа ажьирта саныфнала,
Иацәызгап амш са сҥатцахәы.
Аееимаа зызку ианаалап,
Мшаҥенеипш, итдарыз нас, ашьамхы.

Иахьынтытца иахьумырсын
Лапшыцәгыак, амфа иахнаркьартә.
Зымфа ашьаҥеипш иаумырсын,
Изымеитатца, ахы кьо.

Сазыразуп снапкымта,
Ажьирта иамоуп ахатә цас.
Сазыгәдууп сара сымта,
Саныхәо салацәажәом цас.

Нас, иахьада имѡахымтцыц, –
Гѣтѣи ахамта азсырхиап.
Ирацѣазаргы изхьымзац,
Җазшаз, аразкы иапумырхан.

Зегь адырзошѣа игылоуп,
Инханаркѣалоит ашьапы.
Егы азшьапык ихгылоуп,
Ицшуп, иахѣошѣа, – ичаца.

Уажѣшьта апшьшьапык чадами,
Атѣымг иацѣымшѣеит, имырхаит.
Җмыхѣхѣеит: «Агѣра ахнацаама!?»
...Ирхѣароуп: «Ахьз-ацша архаит!».

19. Ахъызба айхра

Лазтоука дааит аказа нага,
Җзыбжьарантѣ аранза ихарам.
Напбзиа хѣа ишьтоуп, идырра иагым,
Иреигьу хѣа дшьоуп, дыхцарам.

Алоу иахь имѡа хан, дымѡахытцит,
Адырра аниита дизааит.
Алоугы игѣы дынтахѣыцит,
Игѣыѡбарагь нак ихыцсааит.

Даникѣгѣыг, – имѡа дацгылом,
Дазказоуп занаатла дзызку.

Шьапымшла дааит, дазыкоуп гәыла,
Уи дақәныхәоит аеыф аразкы.

Иапу ақьабз аныхәаф иафшәом,
Уажә аҳәызба итцхтәуп Гәәтеи.
Аҕаза макъана днеиуам аишәахь,
Аеыфгы нацшуеит – агәы итеи?..

Деикәтәоуп, мыругас имоу идыруеит,
Ахархәашьагь дақәшәоит, дазшоуп.
Шәымтакоуп – аҳәызба акьыст, иаауазырит,
Ахьааггы нацралеит, икшеит...

Ахьаа царын. Гәәтеи иахаштуам,
Ашьараггы иқәнакьеит кыр.
Ашақәггы иасуа иқәын ашта,
Иаздыруам ақьабз атцакы.

Аҕаза дныхәон, тынч, дымгәамтца,
Пырхагас имоурц иарггы.
Даанымхарц шьарда гәнаҳак дшатцоу,
Атцәымг еипцш, ишалоу игәы.

...Ахьаа аныхеы, ҕыцны иизшәа,
Ғацхьа инықәлеит адәы.
Ахкаара итоуп, ихароуп афызцәа,
...Гәәтеи ахьзап агәыхәтәы.

20. Шыыбжъаарамтан

Агэы ҕаҕыҕыт ахкаара,
Абар, мчыбжык инеихауп.
Еицэам аҕтра еиҕкаара,
Аха антытц иашыцылт еиха.

Мазлоу дабар иаатгылоит,
Нас абла ҕраа изыцшуеит.
Агэы цшаауеит иаазқэылаз,
Зны гэаҕк агэы иҕашуеит.

ҕагалан амшқэа еилгами,
Игэыбзыҕуеит амра ашэахэа.
Аха азын ааип, аргама,
Икыаҕхо амш еилахэап.

Шьта амчгыы ҕалеит, иубартоуп,
Ахкаара итыгатэуп шьта.
Гэаҕеи иабоит аҕхарцарта...
Даауеит Мазлоу ихата.

Игылоуп алацш кыдырхала,
Ахахэда шьтых, имқэацо.
Мазлоу даауеит ихала,
Иаргыы даацшуеит жэа мхэазо...

Дабоит, алацш ихнажьюам.
Инаалоит ихоу ахтарца.

Гәтәи ахкаара ааннажбуан, –
Иадырит ағәра анаба.

Мазлоу аеықәтәара дашьтам,
Иаҕеитаз ағәра аанкыл.
Ивак иҕынеихеит аштахь, –
Итамлеит, агәашәә иаангылт.

Алоу адырра наита,
Агәашә инадтцит еицны.
Азиас алсуеит ақыта,
Азмышькәа змоу итарчны.

Идыруеит ажәытәуаа ирхәамтан.
Азмышь итаргыло аеыѿ,
Азы иаиршыцылт азхамтаз.
Ахьаа аназцәыртц – ихнаеып.

Гәтәиҕы агәағьра иацлап,
Азы агәамч танатцап.
Еицхныѿло аѿызцәа ианрацлаб,
Иаңызго шыкамгыы рбап.

21. Ацәхәда, ацкәартат, ацамкәыр...

Аеыхьча идыруеит аказшьала,
Гәтәи алахь еиқәнатом.
Хаскьынқәас еиғьнашьо, цшьаала,
Ирхуан, – азын еихьнагзон.

Ҳаскын иатцәала адәқәа хәами,
Ииуеит ацәхәда, аҷкәартат.
АҶа есышықәса иазхиами,
Гәатеи – ацшәма игәығырта.

Агъама гәанатар иадыруеит,
Агәы иакәшәоит ацамкәыр.
Аеыф ианарымта, – иазыруеи,
Шзынроу амла ирцәакыр.

Аеыф ҳаскын хәа ахъазырхәо,
Акыр азбахәгы гахъеит.
Зынра гәгәак абгагы азырхәом, –
Аетра заа идырхиахъеит.

Ҳаскын иатцәазаait ацамкәыргы,
Ирхны инышьтатца идырцәоит.
Зны амра налацхап акыргы,
Ихышәам, аиқәтцара иахъзоит.

Атәакәа, апцәакәа еиқәырцәоит,
Еснагь икоуп акашәа.
Тагалан ниасуеит, ирцырцәуеит, –
Иазцшуп азын иахташәо.

22. Гәатеи зқәаршәшәоит

Адәы иқәзаait, итакызаait,
Иныкәгоуп, иагым анапы.

Ашақә асра хтанакызааит,
Еикәтәеит аеыхьча данаба.

Ирхиа дгылоуми ахәхәага,
Гәәтеигы ашыцылахьеит шыта.
Аеыз бналом, – цстәы хырхагоуп,
Макъана тагалануп, ихьтам.

Аеызқәа рыцқбауа днахысит,
Ғымсагла инақәиршәшәеит ґазных.
Шәымтак аштаґ иаахысхысит, –
Иаапсашам, амчқәа зегы ных...

Азы нақәтәа икәабазааит,
Иныкәгам рхәашам, избауа.
Дахызо абґагы ирбазааит,
...Гәәтеи зқәаршәшәоит иеырбауа.

23. Шьхацан

Шьхацангы ахьшыцәа азхиами,
Цхныз, ишоураз, ихараз.
Шьхацамґахь рымґагы рхами,
Цхнуп иазцтәоугы ґхәарас.

Ирдыруеит аидара зқәыртцә,
Ирылоуп аеықәтәара иазку.
Надизарґь, иарбану ирзо,
Ианысроуп амґа изқәу.

Руахъад еилоуми хкы-хкыла,
Иашьцылт, рлеишәаггы ртәхъеит.
Рыцсы неитаркуеит иаатгыла, –
Ашьха кырынтә ицахъеит.

Ирдыруеит амаза иатцоу,
Ашьха ишамоу ахатә тјас.
Иаапсазар аидара иатцоу,
Амѡа иашәазар – иаанѣасп...

Ҳаиуанзаргъ, зык инахәароуп,
Нас ҳаскьын ѣак инафѡы.
Адәы иатцәа ашќа еихароуп,
Ишнеиц ауахъад еитѡѡы.

Реанеизырк амѡа инықәлоит,
Ашьха ҳауа лбаадауа.
Абар, лахѣыхракггы рѣықәлеит,
Цшак тјысит аерындауа.

Иахънеишаз ртѣц инахылеит,
Ахьшыцәа апшәмара реазкы.
Ара – рыцхъартоуп уахыла,
Иааит рмыругақәа еизакы.

Гәәтеи шьхацанггы иааныжъым,
Иашьцылоуп, иатцпраап ашьамхы.
Ҳаскьынла ибеиоуп еиужьны,
Ашьхагъ иќоуп аѣатцахәы.

24. Ашьха ҳауа зыда

Ашьха ҳауа зыда анаалейт,
Зтейтыпш иагым аеыџ еинаала.
Ааи, Гәәтеи, зшьамхы тцарытцәкьоу,
Баџ чыдак шалоу убоит ианытцкьо.

Дәык иныкәсыр, хәык иаеысуан,
Рымџа иаццо цстак итысуан...
Амра цхозаргъ, шоура ыккам,
Уеилахатцәкьян кыр уныкәап.

Ага идырџыр, ацхъа ишнеиуа,
Гәыџбара амам, ахъзгы наџлап.
Иааип уи амш, Гәәтеи зызхәыцуа,
Алма ититцаауа хәыц-хәыцла.

25. Шьхалбаан

Шьхалбаангъы Гәәтеи нарацысуан,
Аха нас ауахъад ахьнагзон.
Ладаран, ацста интысуан,
Хәылбыгехазаргъ, иахьнеиша иназон.

Уа ашьха ҳаскьынкәа ирызхәыцуан, –
Иатцәарала ибеиан адәкәа.
Зны анакәгъы нхылар инхытцуан,
Аеаргәгәаргъы ихымкәоз ақәа.

Мрахэагак аацэыртцыр инықәбон,
Аеартынчуан афарқәа рыбжы.
Ажэыгаеқәа удыруеит ишныкәгоу,
Иқашәқашәоит аҳаскын-ҕа кашышы.

Гәәтеи иагәапхоит ашьхацамәа,
Иагәапхоит ауахьад аныхәуа.
Азы анауржәуа, азамәа
Унапы нахьушьыргь инахәуам.

Игәырғоит шьхалбаангы, иадыруеит,
Иццакы-ццак аоныка ишцо.
Иацәшәашам азиас иахьыруа,
Ишьацәхныслом, – зыцтароуп, ицкьоуп.

Шьхалбаан Гәәтеи нарацысуан,
Аха нас ауахьад ахьнагзон.
Ладаран, апста интысуан,
Хәылбычехазаргь, иахьнеиша иназон.

26. Алма игдыгыртә

Абар, абжъаацны изышыцылоу,
Иазгәакьоу атыцқәа абоит.
Иахысит уи амәагы хьзыла,
Шьта зыкгы инахәап, ишабоит.

Машәырда ихынхәит, хәылбычехазаргь,
Хәылц-шәапшь ацәашьеипш итаауан.

О, ашьха иахьыргаз иаанхазаргъ,
Иадыруан, – афныка иаауан.

Есышықәса ашьха анаалон, –
Шьхацангъы иубом еитцагәгәа.
Гәатеи цшза пацьцацьуа, еинаала,
Ирыцлон ауахьад еицырхәхәа.

Сынтәа иагәацхатцәкьеит, иахаштуам, –
Агәхьаагара нытцак иазон.
Гәбылрала иазыказаап ашта, –
Арака иахьызо ираазон.

Дахыбаамзааит, Алма дацшәымоуп,
Аеыфқәа ицсы рығәхәроуп.
Ирфьтцшәашам: «Дарбан, дажәыма?
Егъымариам ахьз арҳара».

Аеырфәағ ахьз аиргароуп,
Иацнамгашеи Алма иеы.
Гәатеи хәа, рыбжьы җаца гароуп,
Даанхашам уи ижәфагъы хеы.

Игәыграқәа башам, дагьфашьом,
Иеыфхоит, ибоит ихата.
О, адгьыл аеиуатә ацашьа
Анибо, – иароуп игәыцырта.

27. Шьхалбаанишьтахь

Ашьха ҳауа цқъа знаалаз иацәшәатәым,
Ҷығзар – иашьклацштәуп, ианажьтәым атәым.

Мап, ашша пымҶероуп, иагхаргьы калом,
Хкаарала иныкәгатәуп, иакәтәаргьы калом.

Ҷынтәны ахәыжәгьы акьазар – убзаҳәит,
Ус иацуп, хкаарашьтын иурҳәит.

Шьта азымыжьгьы инаршыцыл хәыч-хәычы,
Иаларгыла, иачҳалартә азы.

Абҭа хәам, ашша неидшәылар игәҭәахап, –
Абҭа шәартам, уакәтәа аҭәра наҶархха.

О, Мазлоу, аус хьантә уеазкы,
Аеыз азымыжь ахь инагала мызкы.

Аамта пшуам, абтцарамза азынрахь еихоит,
Амшқәа цоит, тагаланзаргь, азынра ааигәахоит.

Аеығ агәчама иахьтәаанза игала,
Азымыжь тәула иацәшәом, унаскьала.

Знык ашша неидшәылар, мап, еитцанархом,
Нас, аеықәтәараан – адәеиужьгьы азхом.

28. Иааип уи амиш лаша

Алма идыруан – диқәгәыгт иашъа ица,
Хьымца гәеилга аеықәтәара ирба.

Цәгъа дазәлымхауп, уаха акгы итахым,
Бзиа ишибо игәатцәфы итцәахым.

Азбахә цәырга – ианыцшует ихы-иңы,
Арцыс еиңамсуп, дацәымшәазац аеы.

Хьымца кыр данеитцазгы дырбахъан,
Хьрыпс дицрымшәо аеықәтәара итцәхъан.

Алма иакәзар, иныхәацхьыз назоит,
Знык даиааир, игәыхәтәы лаша дахьзоит.

Даднакылароуп Гәәтеи иахъазы,
Нас аеырыфрахь днеироуми лассы...

Дук мыртцкәа еишьцылароуп адәны,
Аеыбга иакәтәо дагъеыжәтцроуп деибганы.

Зны еипцхныфлар, пышәарак ихганы,
Аштә дталароуп апцхәхәгы ганы.

Афраф абаф ацәыласуп Гәәтеи,
Адәы пшза цәыртцәан иахысп ладеи-фадеи.

Алма дгәыцлароуп, – Хьымца дымшуп,
Иааип уи амш лаша. Апцхәхә дазыцшуп...

29. Тагалан мѳасит

Тагалан мѳасит, егъхамцшит,
Ацамтаз амшқәа цэгъахеит.
Инцәырқьацәыраст, хахамштит,
Инцәытцхаз амра ҳазмырцхеит.

Тагалан – заа ҳгәаҳеанызтаз,
Зынроуп знапы ҳаннатаз.
Қәаршфыз ацсаса еизызцаз,
Афныка заа иаанацаз...

Ҳаскьынк иацрыхартә еимдазаргъ,
Афныка иааит ашьамака.
Макъана ацхара ахәтазаргъ,
Қәаршфуп ауахьадгъы зыхкба.

Гәәтеи азыхь апырхагам,
Қәаршфык ахьзартә имбаазеит.
Азәгъы изхәом: «Ихырҳагам,
Ахәыртағ амшцәгъа ахьзеит».

Аетра итакуп аеырцагъан,
Аеыхәчара ашқагъ ипшуам.
Атыц рхиазоуп, напы агым,
Хлапшыда саанхеит ҳәа, иашшуам.

Аеыз иадыруеит изтаркыз, –
Иахзызоит, афра иазкуп.

Адәы ицәыртцом, ицхьаркыз, –
Иабойт Гәәтеи гәцаракуп.

30. Агәбылра

Уажәоуп тагалан, – иааныжъны,
Зынроуп шәызтоу хәа, ианцаз.
Еинааларц рхала еизныжъны,
Зынроуп, нас, рцышәашъа зтцаз.

Макъанагъы амра цәыртцышт,
Ацхарагъ нықәлап адәы.
Гәәтеи агәыгра амырзышт,
Интытцп кәшәала агәы ртәы.

Аетра интыргап иацәымшәо,
Аеыџ еитцнахп ашъапы.
Мазлоугъы дацзаап дацрымшәо,
Ианытцкьо абыб шьтарббы.

Мазлоу иеипш, Хьымцагъ дадыруеит,
Ианишьцыл тәымуаџ дашьом.
Цхаражәхәаџк иитом адырра,
Даауеит, дарцысуп, даашьом.

Аеыџ дабар икьыркьыруам, –
Ирбойт, ирыбжәалт агәбылра.
Ирхазшәа идәықәларгъ икәаруа,
Ибжьоуп, ицашам хара.

31. Азыржара

Аеыхэчара тэымзи кашэала, –
Ибжъажьны иаанхозма иаха.
Еиқэшэоуми, атыц пха маншэалоуп,
Аеы ахыгэра аназдырхиа.

Зынразааит, атцааггы иацэыхьчоуп,
Еиқэымтэазо иасуаз ацша.
Ихъааго дгэатеизарым ахъча,
Аеыфгы қыцьқыцьуа ипшуам.

Шьыжбуп, нас, – ацкара еилеигом,
Даацэырымтцшеи ацшэма лассы.
Иахымбаа, идыруеит инеиго,
О, амшцэгъа уажэ иафуаз асы.

Атцецьггы тцаулаз, ишэартам,
Шьха зыхьк еипш, ицкъоуп, ихэашьым.
Азыржэтэггы агхашам шьарда,
Ихыбуп, аттагагъ къашьым.

Гэатеиггы зышыцылоу азы цкъа,
Есышыжь агъама абоит.
Ихышэашэаз, ирчхап ахапыцкъа,
Иамоур, – иазхъуеит, ишабоит.

Иазгэакъоу абжъы бжъанамыжыт, –
Ирылнакааит ацшэма ибжъы.

Иахак аҕэынцъгы ннамыжыт,
Аеы наза зышоит шыжыы.

Данааи – аихатэ ашэ ааиртыроуп,
Итигахьеит ацшэма ацацха.
Ацарақэагъ зѣу еилаҥыроуп,
Рчырчыррагъ иазхап иргэацхар.

Иаатит аихатэ ашэгы мчыжъ-чыжъкэа,
Инамтаиргылеит азы.
Шэымтаказы иажэит иаанмыжъкэа,
Мшаенеипштцѣкѣа ицкъан иахъазы.

Алымхақэа ркѣацэ иаазырѣызар,
Ахахэдагы нышытых ицшуа.
Ацарақэа аигэырҕоит рѣыза,
Багыркгы ахърыцлаз, иршыуам.

32. Арыц ѣеишъкэа

Ацшэма Алма ахахэда аанкыла,
Иааиргэыбзыҕит уажэ Гэатеи.
Алацш нақэшэеит инапы иангылоу,
Асаан ианцсалоу ацықэреи.

Азын ус иацуп, егыашыцылт,
Есышыжъ иалоу зѣатцахэы.
Бзиарак шалоу рдыруеит иашытоу, –
Ацықэреи иарҕэҕэозаап ашъамхы.

Ззышра хыз'еыз мап ацәнамкзаргь,
Арыцқәа ҫеижьми, иагәацхоит.
Избаз збеит хәа, ихтанамкзаргь,
Асаан ианшәалаз ацәынхом.

Сгәы ахшәеит хәа, иааннамыжбит,
Цьыкхышкгы нацлеит шыжьнаты.
Тәак анартагь – ахәы танамыжбит,
Иҫажәкрым, – иагдырхом азы.

33. Аацыц анаҫсах...

Имажәуа хтысуп, –
Цшышықәса иртысит,
Уажә Гәатеи узкуам.
Хәышықәса ирықәлеит,
Адәеиужь ианықәла, –
Адунеи иазкуам.

Ақәра иацәшәашам,
Амҫа иахҕашам,
Амҫаду иазцоит.
Уақәгәыг ацашьа,
Уашьтаз аиаша,
Угәыхәтәы назоит.

Ҫыццышәкоуп рхәароуп,
Ахьз-ацша архароуп,

Унацшыр – ихэычуп.
Ацсуа ыы, «ацъу!»
Анырхара мацуп, –
Аха алеишэа мчуп.

Анасыц акэзар,
Аачыц анацсах,
Иацырхагам, мап.
Абафкэа мшэыцзаргъ,
Анарха рыцзар,
Агэыгра назап.

34. Алацш ацэыхьчара

Аеыф наза алацш акэгазароуп,
Аеырыфара иазшоу.
Аныкэгара уакэшэозар – мазароуп,
Аеықэтэарагы цшыоуп.

Ажэытэзагы алацш иацэырыхьчон, –
Иахьанзагы иаазеит.
О, ахьшыцэа ауахьад ду еицырыхьчон, –
Гэатеи хазы ираазеит.

Иани нахыс «алацш шэкэы» ахарымтцей,
Егыцасуп хэа ицхьаза.
Лацшыцэгъак ахьысуам, арымзааф,
Уажэ рылацш хаа ахьыгза.

Иахырымхит – ағәра анағартцагы,
Цаха қаңшык надырkit.
Иадыржәуеит, игәртоит иағартцогы,
Гәтеигы аацкаит.

35. Аеыѿ наза

Азынра цәгъахазаргъ, ирхыргап,
Иақәшәп аказшъа.
Дәык рзамырбазаргъ, иахыргап,
Рыцқарас имшъа.

Иамазам агәала аеызгы, –
Азынра гәгәом,
Ныкәаран Хымца дызғызгы,
Илацш хаа изакәгом.

Иныкәашъа адыруеит, иацәфашьом,
Ишьтыбжь атцахъеит.
Дашьцылеит, днафсынгы дцашам,
Шаанзагъ даахъеит.

Дагхашам есышьыжъ Мазлоугы,
Иеитоит акашәа.
Иақәгыгуеит Алма дназлоугы,
Амшқәа азкашәп.

Ифажәымкырц азы цқъа аиржәуеит, –
Ихыршәламзароуп тәыцк.

Дақәтцәкъом, ажәа ҕык иҕаиршәуам,
Иақәиршәом быбыцк.

Дакәкъашоит Мазлоу шыыжымтанла,
Ирыцқязоит атып.
Ұығ назоуп, фышықәса иртамлеи,
Иамазааит насыц!

36. Сы бымбылк анлеигы...

Ұығуп, нас, ақәа иузыцәтцашам,
Мап, ибаазар калазом.
Ағәрагы умпытцжәа иуцәцашам,
Ацәаара умбо хараза.

Ашьта унхыцшыло удәықәлом,
Икьалар хәа, мап, ушәазом.
Хьымца уахырбаарым уқәла, –
Арт шҕоу акәамца ҕшәазом.

Сы бымбылк анлеигы, интүгеит, –
Илауыргылеит хәынцәак.
«Иаеики, игәаҕгы нахтигеит,
Деичахар...», – рхәашам зынза.

Знызаргы, иарыхьтшыуам, ианыруам,
Ұгәымак иафызам, егышәом.
Аурагы хәычзам ананыра,
Атбаарагы кәнушьом, итшәам.

Пхны мрак кацеиуашәа ихбарроуп,
Уақәгәыгыртә икоуп ахыб.
Аеыџкәын дшахылацшуа рбароуп,
Илацш рыкәга итәахып.

Дреикануам, ишыыцуагы шыцааит,
Ўыџуп – еитцнахп ашыапы.
Иамтәауцсалак – ибжысым афытца.
Хьтәзаргы ашьха иацным.

37. Азаза нкабар...

Аблақәа траа ицшуам адәахы,
Гәыцрада инхартә, иптәартә агәахы.

Аацын цшза ааизаргь, амшқәа ццакуеит,
Адгьыл чашә ацшәма ицәқәа тцакуеит.

Амџа иацну аетра итакым,
Зным, нас, Гәәтеигы хьтәк иадыркрым.

Азын нараџсит, мартгы цахьеит,
Икам ачыхьгы, амш иазҳахьеит.

Ашә аадыртыр еитәх иадыркуам,
Ашәәф икнаҳам, мап, абырқәам.

Хьымца дабар Гәәтеигы рҳазом,
Инацшуа ракәзар, ажәакгы рхәазом.

Аѳра иазшазар, аѳра иазкуп,
Ахъз-ацша анацу – ахъзгъы рѳакуп.

Башаза иѳрым, ахъз иацсахар,
Иакѳтѳогъ дырдырып, азбахѳ рахар.

Ашьыжь даакылкъеит Хьымца, абар,
Икѳлап адѳеиужь азаза нкабар.

Аеыбѳа данаалоит, ибаѳ ласуп,
Днакѳтѳашт. Казшьала Хьымца дразуп.

38. Аеырѳра ацшьгара

Хьымца аеыбѳаѳ дманшѳалоуп,
Гѳатѳеи рхауам данадыр.
Шьѳа еибадыруеит бызшѳала,
Дахкъар хѳа ишѳом акѳадыр.

Иакѳшоит адѳеиужь, иаацсашам,
Еицлаброуп рхѳаргъы – ихѳоуп.
Баша иканамтѳарц ацхзаша,
Аиааирахь иназго иахьоуп.

Аеырѳра ацшьыргеит ркыѳан, –
Лазтоу аеыѳкѳа рацѳоуп.
«Иакѳтѳада, аѳѳра зкыда
Гѳатѳеи?» – имѳцааргъы рузом.

Хьымца дзацлабуа идьруеит, –
Гэатеи иапызго имбац.
Днарыцхьеит, иртеит адырра, –
Алоу дыбжбжьны иҕамлац.

39. Акэадырейбытэ иашэа

Акьахэ абалышь ианысымтцей,
Еинаалт, абырсаатк ахтнысымтцей.
О-хо-хаира! О-хо-хаира!

Апдын амгэырха акымзаауеи,
Ахатца ғые имцахэ еиқэымзаауеи.
О-хо-хаира! О-хо-хаира!

Акылтцэарагы иадымхалароуп,
Ашькылқэагы адырхалароуп.
О-хо-хаира! О-хо-хаира!

Апхьахэ знапы ианшэалауа,
Аеҕазагы дзырманшэалауа.
О-хо-хаира! О-хо-хаира!

Аегэараҕамч еифырҕа икымзаауеи,
Ипшымгэырха еибаркымзаауеи.
О-хо-хаира! О-хо-хаира!

Апсуа кәадыр тыхәтцадхарым,
Иамырцшзауеи, сагьадхалом.
О-хо-хаира! О-хо-хаира!

Ёоупцтаршә кәцшьык натцартцап,
Изкәырцдогы ныхәацхьызк нацыртцап.
О-хо-хаира! О-хо-хаира!

О-хо-хаира! О-хо-хаира!

40. Аеы ркәадыруеит

Гәатеи ркәадыруеит иахзызо,
Аеымаҗәа агым, еикәшәоуп.
Хьымца иакәзар, игәы тзызом,
Игәатца итыџуа ашәоуп.

Акәадыр еитцидеит аҗаза,
Жәла бзиоуп – абаџ шыазом.
Аеыбҗа ианаалоит, игәҗәзааит,
Ицшзазааит, – аеыџ аашыазом.

Ахынап итцгоуп, мгәырхазаргь,
Уанеыжәло уацәымшәан ашькыл.
Аҗыц аҗоуп, иаҗарххазаргь,
Напымшлагы аҗәра аанкыл.

О, ссиршәа еилоуп атыхәтцадгы.
Иацызго калом ашпырха.

Гәтәи арашъ еипш икәгылоуп адгьыл,
Сасыкәа иеипш, Хьымцагъ деихап.

Деицгәартап Хьымца дынҗежәлар,
Инапы инахаршә икамчы.
Аеырфәа иахәацшуа ажәлар
Ирбап ишицымгыло мчык.

41. Аныҳәаңхьыз

Алоу иашта аеыф тагылоуп,
Мышьтабзиала итыцроуп агәашә.
Аеыфкәа нытқьап ишеивагылоу,
Шьамхыс ирыцоугьы гәашәт.

«Гәтәи, амашәыр алцха умаз,
Унрылтәраа унеироуп цхьака!
Рыбжы нафуаз: «Насыцла ифма?»
Унарцарым акамчы наухкәа.

Гәтәи дақәныхәеит, мфамш ианыларц,
Афатахьа икәтца, настха
Днагылт Алоу, еитеихәоит гәаныла:
«Иахьа ацхьахә иара иазынхап».

Мшаенеипш, ныхәоуп, Алоу дыхиоуми,
Мрагыларахь ихы нарха.
Дахьныхәо, дызфәацшуа уахәамоуп,
Иныхәаңхьыз згым еикәырха.

42. Аеыбга ианаало

Аеыѳцкэын амцацшь даѳызоуп,
Дазыкатцоуп, ибаѳ ртцэуп.
Алоугы илацш ихызаап,
Изиҳәашам: «Мап, дхәычуп!»

Аеыѳ еипш, Хьымцаггы иецишәон,
Аеыбга дшанаало рбон.
Дарцысуп, дрықәлазам Кәрыжәаа,
Деисарггы ахаҳә еикәирцон.

Магәа кәцшьыла деибыртеит,
Итатоуп, дакуам ишьатца.
Камч хәы-цшза ҫыцкгы иртеит,
Цәа хкыла еилоуп аццатца.

Ацша даргәамтырым даныѳуа,
Цаха кәцшьыла илахь ҫаҳәоуп.
Аеыѳкәа ршьапышьтыбжьггы наѳроуп,
Иамеигәырғьо ддагәоуп, дҫаҳауп.

43. Адәеиужь ахь амѳа

Лазтоуаа иацшьыргаз ныхәоуп,
ҫырѳроуп, ажәлар еизоит.
Иацуп, – ирызтода ецныхәа,
Ацхәахә згарыдашь... еисоит.

Лазтоуаа апшәмара рымоуп,
Иаапхьоу Җзыбжьараа сасцәоуп.
Иреигъзоу реыжәләкәа аарыма?
Лазтоуаа реыџкәагъ реицәам.

Еицлаброуп џ-қытак рыбжьара,
Азбахә гахъеит Қармәтеи. –
Иреигъу ыџоуп Җзыбжьара,
Анасың амаз Гәәтеи!

Апырцәкәа аҕапшь аларцазар, –
Апсуара иацын, иахәтан.
Ауапа шақәыршәу рбазаргъ,
Алапш иацәыхъчатәуп шыта.

Иаамтан, агәашә дынтытцит, –
Хъымца доухала дыгәгәоуп.
Изымҳаи, жәохә шықәса ихытцит,
Аеыџ наивак деихоит.

Адәеиужь ашта еизартәуп,
Рееизак егъараан иаахъеит.
Ажәлар иалырхыз цшзартәуп, –
Ацәгъеи абзиеи рбахъеит.

44. Раңхъаза иџеиит аеыџ

Ршьапышьтыбжькәа адгъыл ианыџеит,
Аеҕазацәа неиуеит, еипхныџлоит.

Атѣкарта аанрыжыит итрыс,
Иакәшан итало ианраңыс.

Егыѳроуп аеыхә насыпла,
Аеҕазагы ччапшыкгы наиҕықәлап.
Аңхә ишгылоу иназар,
Азбахә раҳап хараза.

Ишақәныхәоз ашта интытцит,
Ршьапышьтақәа амѳа ианымтѳуа.
Раңхәза иѳуеит иахә,
Иныҕәгоуп мшызха иазырҳа.

Дахылапшуан, дацын аеыхьча,
Иахьрылоугы алапш иаңәыхьча.
Ұырѳроуп, иалоугы рбап,
Аңхәхә агар иеырбап.

45. Хьызрацара амѳа

Аишьцәа рыхык агәашә интытцит,
Раңсуа матәа цәгьа иңшзоуп.
Алма аеыѳқәын иңсы ихтнитѳоит, –
Дгәыҕуеит, игәахәтәы дахьзоит.

Аишьцәа рхала амѳа иқәым,
Урыташыцып, – ртақыра тбаауп.
Алма гәырғарак насыңны иҕықәуп,
Хәык иаҕысын, акаршәрахь илбааит.

Хьымца рацхьа дахьгылоу гәадурууп,
Ивакны днеиуеит аеыѿ.
Ааи, иргәаламшәо ианырхәоз: «Иурууп,
Абжъаѿ даназыркгы иѿт».

Рацхьаза акәым Лазтоука даннеиуа, –
Алма дымѿахьтцхьеит акыр.
Ацсуа қытоуп, рылѿатә ѿеиуеит,
Рацсуараз изрықәуп хәтыр.

Алма ихъз-ицша Ацсны иадырхьеит,
‘Еыбгаказа дуны дырбахьеит.
Зқьынтә насыцла аеы икәадырхьеит,
Кырынтәгы апхьахә игахьеит.

Ѽ-қытак – ацәгъа-абзиа ззеилоу,
Аигәылацәа, зхәаакәа еиду.
‘Еырѿроуми – ахьхьа-ацыцъахәа изеилоу,
Еиқәшәаз саси-цшәымеи еизгәду.

Ѽ-қытак қабзны ирымоу рхаштуам,
Жәытә аахыс имырзкәа иааргоит.
Ихиоуп Лазтоуаа реырыѿра ашта,
Ныхәаццхьаза аеышьтыбжьқәа гоит.

Амѿа икәуп Лазтоука, еицрымшәо,
Алма итцакыра еицуп.
Аѿра ишахьццакуагь, агәра имжәо,
Хьымца аеыѿ иапысны ицом.

Алма хэыцрақэак дрылоуп дышрылац,
Дрыманы ицоит хараза.
Хьымца дахьнеиуа деимидоит лацшыла,
Иқэыцшрагь игэаларшэо маза.

Рацхьазакэны дааит, еицлабуан, –
‘Еырыѿран, Лазтоу дымѿахытцт.
Алма рацхьаза аеыѿгы данақэтэа,
Иацхьахэгы иаргьежът рыбахатц.

Аеыбгаказа Лазтоу изгэакьоуп,
Игэалашэо шыардоуп ара.
Мѿамш изцшуп хэа иархэеит имзакэа,
Иааирала изхызгаз зѿара.

Ааи, игэалашэоит, рацхьа дгылан,
Рацхьа дышгылаз дназеит.
Рылацш иқэкын ршыапы ихгылан,
Иеигьыз аеыбгаѿ дрымбазеит.

‘Еыццышэк дақэтэан Алма драцысит,
Рацхьазагы ацхьахэ игеит.
Дгэырғьон, ныхэатцас уи мѿацысит.
Ашытахьгы кырынтэ даанагеит.

Иаб Ацыргы еыбгаказан,
Аицлабраѿы ахьз ирхахьан.
Ааи, нхаѿ наган, адгьыл кэаза,
Ацшэма избахэ рахахьан.

Тдоуп, дихааным иабду Кэынтцалгы,
Ицназгоз мацфын зынза.
Дёыжэын, аёыбга дазшан лахынтцала,
Икэныхэон: «Еихау дахыгза!»

«Мёамш хантца!...» – хэа хазшазгы дихэеит,
Диашьяпкит Алма, абжьяацнеипш.
Амфа икэуп – инарпхьеит аныхэахь,
Аёырфара иамоуп ацеипш.

46. Ақдыңшира ашытақда

Акырынтэ ари амфа данысхьеит,
Иароуп Лазтоука узго.
Уахынлаггы ахэы цшза дафысхьеит, –
Арантэ Етцацьяагь ааигэоуп.

Аёыфцкэын дымфахытцуан Лазтоука,
Еицлабран, – ацхьахэггы итэын.
Ирацызго нарпхьон Нартоука,
Абжьюаа рёырфортэ тэын...

Ипстазаара мфасуан хьзы-цшала, –
Апсны иахытцахьеит ихьз.
Шьта иажэра дынтамгылеи цшьаала,
Ишиднамгалацгы хыхьк.

Икытеипш Лазтоуггы дазыкоуп, –
Аракоуп ахьз ахырха.

Иахытаху ишитаху дныкәоит,
Игәырғоит, дааит хәа анраха.

Ақыта цшза – ауаа цшзақәа рқыта,
Атҗеицәа ғьефқәа ахьиуа.
Еилымшәауа разкы лаша рыта,
Наңьнатә хьзы-цшала иаауа.

Ақыта цшза – разкыла дахьеикәшәаз,
Уа зышьта ану иҗара.
Зны аблатыцха-тшаша дахьикәшәаз,
Егынасыцхаз лара.

47. Алма ицрымишәазо ахьаа

Аамта ажәларқәа цнашәеит,
Аамта иалоуп рыцсы.
Адгьыл иқәыфларц ашәа,
Дироуп згәы итам абаацсы.

Аамта жәра ақәым, хразагоуп,
Жәйтәи җатәи еилнаргоит.
Ажәа хатәра аазагоуп,
Амфәа харазаргь, уагоит.

Алма иаамта дназхәыцуеит:
Ицкәынра ашықәсқәа цеит.
Ишкә шыта имфәхытцуам,
Дҗеыжәлозаргь, иажәра ихьзеит.

Хъзыла иаамта ихигеит, –
Иацитџоит, имџа ниртџоом.
Дџыхоуп, днеиуам деихеигџо,
Икџалаџа зџырџы дреиџоам.

Хъаак иџрымшџаџо ишиџыџ иџуп,
Имажџо, хеышьагъы зџџым.
Мап, изџџашам: «Иџыџуп»,
Даршлазаргъы изџыгом игъы.

џеик дахъиатџоам дзанышџоом,
Икџолагъ шыџа дџанахџоит.
Хъымџа днатџагылт ижџџа, –
«Гџыџрасгъы дсымоуп», – ихџоит.

48. Лазџоу адџы

Абар, Лазџоуаа реырџырџа адџы,
Еизеит, мшаџенеиџшгъы, ахџаџшџџа тџоуп.

Гџыџ-гџыџла иааит, – еиџлаброуп иахъа,
Разџуп, нас, иаиааиуа ахъзгъы дырџап.

Араџа Алмеи иашъџџеи сасџџоам,
Аџызџџа рымоуп, инхоит рџынхаџџа.

Аџсуа џџасуп: «Бзиала шџаабейт!» –
Гџыблыла аџсшџа рарџџеит, еибабейт.

Хатыр ду иқәуп Алма, дацсоуп,
Ахаан имхәац: «Сыжәдыруз, са соуп!»

Лазтоу дынеыжәлеит анкыза, зны,
Дахьубоз – дарцысны, гәыла дразны.

Драцысит дзацлабуаз ишьтахь иааныжь,
Акаршәраҕ амҕа неиуан еиужь.

Насыцла дыҕит, – рацхьа дназеит,
Иацигеит Алма, дгәыргәеит, имзеит.

Игәникылт ачкәын тәрышкәа уи амш,
Тагалан ажәлар иқәныхәон: «Мҕамш!»

Итыцан Хьымца дгылоуп уажәы...
Доухала дхьысхам Алма, дажәым.

Аеыбҕаҕ дхәыдам згәы еибаго,
Агәеилга иакәхоит ацхьахәггы зго.

49. Алма иеигәыргәоит зәыроы

Шаҕантә даахьоузеи Алма Лазтоу,
Игәыргәоит, мшаҕенеипш, иахьа асасцәа зтоу.

Шаҕантә дхынхәхьоузеи ацхьахә ганы,
Хьзы-цшала, амш лыцхала ихганы.

Даиааироуп Хьымца, избахә рахартә,
Аамтак азпцәоуп, иахытцроуп ацәхар...

Игәы дтахәыцуеит Алма иахьак,
Илапықәшәа бзиоуп. Дгылоуп настха.

Днарылс-аарылсхьеит, ацсшәа ихәахьеит,
Ифыза-икәла ара дырбахьеит.

Хатырла изыкоу цәгъа иргәацхеит,
Иаара иазгәдууп, – шәахәацк нарҕацхеит.

Аеырҕара ашка цатәуп хәа даазом, –
Аеыбҕаҕаза баша дхынхәзом!

Мшаәнеипш, аиааира агароуп иеы,
Иахьа дхынхәышам ижәҕақәа хеы.

50. Ажәытәи аҕатәи еиңшыуп

Аеыбҕаҕаза даазар Лазтоу, –
Хатала даацхьоуп агәы цқьа зызтоу.

Абыргцәа ахьтәоу дрыгәтылак ддыртәеит,
Ахәы пшза амцан дәкаршәран иаатуеит.

Ароуп аеыҕқәа ахьакәшо иахьа,
Ароуп ирылоу рбарцгы иахьаа.

Арака абырг дызхаану рацәоуп,
Ахтысқәа – иапхьа ииасуа птцәом.

Дызбоз ирхәон: «Аеыбга дазшоуп,
Анцәа днагза, уи имџа лашоуп!»

Аиааира – гәыгран. Атцкьартае иааз
Азхиазарц иазиашахароуми ағаз.

Ажәытә – даацәыртцуан иааз реиҳабы,
Аеыџқәа ирықәтәаз атцкьарта рбон.

Ибжы анрылаџ: «Акы, џба, хца!»
Аеыџқәа ытцкьон, амџа анддырба.

Мамзаргьы – иикыз цахан, икацшыын,
Ус, ашырхәа длахон – дыргас ишьан.

Ишааиуаз – аамта бзиа калеит,
Аеыцгьы шытыркааит, ацыжәара агеит.

Иацуп, – кьарахәла имхысуеи уажәы,
Хатыргьы рзақәуп, ирхаштуам ажәытә.

51. Гәатәи иазку агәтәхәыцрақәа

Аеырџа рыцсалоуп џзыбжъараа,
Лазтоуаа риааира иазхиоуп.

Еицлаброуми, нас, ѿ-қытак рыбжьара,
Иаздыруам: дѡызоуп, дтынхоуп.

Ажәйтә аахыс тјасны ишбақәгылеит, –
Есышықәса знымкәа еиқәшәоит.
Иапыз ауп, еиқәырхоуп шыәтанкыла,
Иапызго дадыргом атызшәа.

Ргәы тынчым, измааноугъы рымдыруеи,
Ргәы тынчым аеыѡқәагъы зтәу.
Аеыбҭа иазқазоугъы дыррак
Ахьрымам – Гәәтеи агәы итоу...

Гәәтеи затцәык иалоу рыздыруам,
Егьырт зегь рыеҭыршәахьеит кыр.
Изықазаргъы Алма ҳаҭырла,
Иршьозаргъы ихъз ҳаракны.

Мап, ирымбац аеыѡ изахьгехәом,
Макъана ирымтцац ақазшәа.
Убастцәқьагь ирзырцъом, егъзахыччом,
Иаиааир – ицап ахыпша.

Алеишәа зеипшрои ҳәа иазымтцаац,
Ианыѡуа ирбап ахаҭа.
Мап, ахъз арҳара иахьымзац,
Гәәтеи-мшызҳа, Алма игәығырта.

52. Аеыѡқәа ыѡиркьоит азбаѡ

Аеыѡқәа ирықәтәоу ргәы хытхытуа,
Азбаѡ иажәоуп иззыпшу.
Азәы иниқәызбо, еиѡахәытхәытуа,
Тәык нарылартом, ицшуп...

Аеыбга иаманшәалоу дгәартоит,
Еизаз ажәларгы збаѡцәоуп.
Уа зәыѡ аангыло иоурым хгарта,
Еыхаѡ дихәом, даанхацәоит...

Абар, иргеит ибжы неитцыхны, –
Азбаѡ дрыпхьеит иааскьаларц.
Иаргы дыпшуеит игәы цыхцыхуа,
Ацхьахә ргома изгалац.

Аеыѡқәа кәаруа адәы инықәлеит,
Аеыбга иақәтәоу ианраха.
Аеышьашьана цшьоуп, ианықәуеит...
Иаины иқәгылт ацәахәа.

Аеыбгаказа илшо рбароуп,
Избахә рхәароуп дацсаны.
Ирхиоу адәы цәаакым, ихбарроуп,
Рыбла ақәыргом иаацсаны.

Гәәтеи лахәыхза ирылагылоуп,
Хьымца дақәтәоуп деилыхха.

Дхәыдам маха-шьахала, гәыла,
Рышьтахь дгылам деитцагәгәа.

Гәәтәи азыхәан цышәарамфәоуп, –
Рацхәа ифәиуеит, нас, иахәа.
Ахы ианакәгәыг – цыжәара амоуп,
Фынтә роуп, иакәшап иоумаха.

Гәәтәи рацысыр – амфә ылхуп,
Иалахәхароуп дафәазны.
Ианзакәымша ахыз рхәалап итцәылхуа...
Алацш иамкроуп иахъазы.

Афәыф хазына баша дақәтәам,
Хьымца дақәгәыгүеит ихы.
Ақәа ауам, цәыкәбаркгы ақәтәом,
Дгылоуп ағәра афәрхха.

Афәыз жәла бзиа амфә нагоуп,
Алма дақәныхәеит шыыжы.
Афәышьашьана алцха агым,
Гәыграк ацын уи ибжы.

Насыпла ифәроуп. Фынтә ианакәша,
Цшыынтәгы иакәшап, иацсахап.
Гәәтәи шнеи-шнеиуа жәантәгы иакәшап,
Ацхәахә згаз хәа идырәхәап.

Гәтәи зыцсоу иахъа иаапшыроуп,
Иалшар – ахъз-ацша архап.
Зынза имариоуп, узхәом, кашыррам,
Мап, уацәымшәазан, – ирхап...

Ицәыртыз азбаф рылапш икәкуп,
Днеит итыцахъ иеырхиа.
Ацсуа илеишәоуп, ц̣каран икәуп,
Ирзуам, иааигоит еикәырха.

Аеыфқәа гылоуп агәра иахо,
«Чоу» хәа атц̣кара иазц̣шны.
Къарахәла дхыст, знапы иџахаз,
Азбаф рышк̣а даанац̣шны.

Аеыфқәа шытхысаа икәлеит амџа,
Хьымца дрылтц̣әраа днарац̣ыст.
Гәтәи ҟакы ац̣хъа игылар амуа,
Иалырхызшәа еихабыс.

Абар, адәы ц̣шза знык инакәшеит,
Мап, аеыфқәа ахьнагзом.
Гәтәи ахьнеиуа ц̣хзыкгъы нақәшит,
Мцац̣шьуп, иагнархар аузом.

«Иац̣ызго арбан?» – зтцаара цәыртцуам,
Ажәлар ц̣шуеит ишанханы.

Зышкыл иангылоу ргәйгра дырзуам,
Хьымца дгәйгуеит еиханы.

Абар, абар, Гәтеи «хәатәхамтца»,
Анеишья иагнархар зымуа,
Шьямхылас ашъхәа итѣкьоит амца,
Агәрагъ нақәиршәит зымѡа.

Акгыыкам Хьымца шыта дзыргәамтцуа,
Днеиуеит, амба ааигәахоит.
Гәтеи назашт зынза ихьамтцуа,
Амѡа амоуп, иагәацхоит.

53. Ажәлар ақәныхәоит Гәтеи

«Инеит! Инеит!» Рыбжы неитдыхны,
Ажәлар ақәныхәоит Гәтеи.
Гәтеи пацыцацьюа ахахәда шытыхны,
Алма дацшаауашәа ицшүеит.

Ишнытѣяз еипштѣкья апхья игылан,
Рацхья ишгылазгьы иназеит.
Рнапы еиныркъеит ршьамхы ихылан,
Ажәлар аѡшья ргәацхазеит.

Гәтеи уажә Алма дааип хәа игәйгуеит...
Дныхәон: «цшзала иахзырша!»
Длакѡакшам, дмааишеи Алма кәыға,
Ччацшь хаак зѣықәу ихы-иѣы лашо.

Абыргцэа ааныжъ, итып дахытцны,
Мап, иаразнак уи дзаарым.
Гэатеи иадыруеит Алма ихытцуа,
Иаарлас цышьарада инхарым.

Абыргцэа гэыргъоит, Алма ицэырзом,
Идырныхэалоит иарггы.
Хара имгакэа Алма дцэыртцып,
Днеип итгэыргъаауа игэы.

Дагынадыххылап абла тшаша,
Абга инықэшьюа инапы.
Ахахэда аанкыла апырцэкэа риашо,
Дныхэаныцхьап айхабы.

54. Алма инықэаңхьыз...

Лазтоуаа Алма уажэ дырбама,
Аеыбгаказа ахъз ирхахьеит.
Атцэылхыццэеи абырги ааибуама, –
Иахэтам ухэарггы шимуа рахахьеит.

«Аказа ихъз дацсахароуп,
Дзыпсахуа иакэны Хымца даабоит.
Арцысуп, итцегъ изхароуп,
Адэы изыпшуп, адэы иахнарбоит».

Дагыейпшуп ейбаго айхымца,
Адеипшггы шимоу рхэоит, ирзазом.

Ибоит, дызрыжәуми, Хьымца,
Апшышәара амшгыы рыцхәк итагзоуп.

Ихаштуам. Аҕаргы еизхәроуп,
Идыруеит, Алма иоуп изыщышьоу.
Шьта имфа ылхуп, деихароуп,
Даникәныхә, Алма иныхәацхьыз цшыоуп.

55. Аңсуара аиааиуеит

Ашәшьыраҕ Гәәтеи ашьац иафыхуеит,
Хрыжь-хрыжь аблақәагь пшаауеит.
Изышом, уажәоуп – азыхь иаҕыхәеит,
Ицацьцацбуа, Алма изыцшуеит.

Дангәаната – ибла ихаччоит дзышза
Дахьааиуа. Ацәа неилыбзааит.
Уахмырцхашьеит, хиааирагы рхаштзом,
Ахәозшәа, ицшуан. Алмагь дазааит.

Даннадгыл ахы ааишьышьит, изцшымзи,
Ашақәгы иасит иагәрцха.
Инапы инанцшылт, уажәы – итацәымзи,
Иадыруеит, иагирхом ацха.

О, пагыарак дамҕахак дамоуп Алма, –
Иубартә иныцшуеит, деикәкьяшоит.
«Гәәтеи иагәтәкьеит ацхьахә рылцаа»,
Алоуаа – афбатәи иацсоуп.

Мшэан, афбатәигы тыцуп, изкәныршьои?
Егъараан актәи ргахьейт.
Алма иѣацхьа уи хьымзгыршьоит,
Ирзымхәейт: «Алма дацсахьейт!»

Алоуаа рахьтә Тиарбеи атцәы иршоит,
О, иатәам, икәра наскьахьейт.
Мамоу, дазгәышьуам уи ацхьахә иршо,
Дзеикануеи, имчкәа кацсахьейт.

Иаахтны изхәом гәтыхас имоу,
Арахь Алма аѣднхәа дадыргоит.
Зегь алеигзароуп Лазтоу дахьацшәымоу...
Дзеикануа – Алма хьзы игоит.

Иахаану мацфуп анкьа ирыбжьалаз,
Зны, ркәыцшраан ргәы анрацыс.
Аеыфцкәынцәа афыцъа рыбжьара,
Ироут атыцкәа еимактәыс.

Убаскангы иархәейт: «Тиарбеи, уиашам!»
Шьта икәрахь дышнеихьоугь, ус иказшьоуп.
«Шәафәымтцуеи!» – хәа фәаитит,
– «Исымоуп са сиаша».

Абас дишеит, нас, дыцхашьом.

Ашықәсқәа цазаргь, Тиарбеи дыкоуп,
Дзатцәымхарц, ицзыргызуа ибоит.

Тызшәак нарыламтца дцом ифныка,
Ихы шикъоз икьахәеит ихтырца.

Аха башаза Тиарбеи дырзынкылом,
Ибжыгы цазеит данакәымтц.
Аеырыѳра хыркәшоуп, егьхәмархьеит хкы-хкыла,
Иара изнымхагәышьеи имц.

* * *

Иапызгаз еизыргеит, апхьахәкәа ршароуп,
Еихшьалоуп, азбаѳцәа хиоуп.
Еицлабран, иаиааиз – актәи игароуп,
Аеырыѳра цакысгы иамоу уи ауп.

Иузамакуам, Хьымца иацхьахә еихазаап,
Изаҳаз еиныркъеит рнапқәа.
Гәатеигы иадырит, – ахьз аҳазаап.
Изызымкуа игылан аеқәа.

Жәларык ирылахәу Алма дхәыдам,
Иакәымла уивалар иузом.
Абыргцәа еизхәыцит, иныкәеит хыла,
Дагдыртәеит Тиарбеи дымқәацо.

Аныхәа анныхәоу зегы ирзеипшуп,
Аиааира Апсуара иагоит.
Иахьоуп саси-пшәымеи рыцха анеипшью,
Иароуп зегь иртаху, агәра ргоит.

Машәырда ихыркәшоуп аныхәа,
Аригы иаairoуп хәа ишәа.
Азәгы иузитом аҗдныхәа,
Иаарцшуп нас, ацсуа иказшәа.

Ишааз еипш, ашышыыхәа рымфа икәлоит,
Иааныжыны ашта цшза – адәы.
Еицакуам, ажәлар рдоуха ианыкәуеит,
Еснагьтәкәа ишыкамгы еикәатәы.

56. Гәтыгьҗала аикәныхәара

Җзыбжъараагь гәыц-гәыцла идәыкәлеит афныка,
Хәатә римтазеит Алма, ишиатәазгы дныкәеит.

Аиаaira затәаршьо иаңызгаз иоуп, ируеи,
Тызшәала ианбанза? Зыгтаракгы изыруам...

Уажә Алма дзыхәыцуа – Лазтоуаа деицгәартәит,
Уаанзеипш, фацхәа ашыцыфцәа ироузарым хгартә.

Урт ыкан, урт рыдагы иамуазар акәхап,
Ашыцыфцәа ацстазаара иацымзар – лакәхап.

Инеиуеит еишьталаны Алма итцакыра,
Наңьнатә еипш изгәдууп, Алма – дмаакыроуп.

Иара иоуп изыкәгәыгуа, зехьынцъарагь ицуп,
Ахәыштаара иҗхәымтцуа, – ифымцәаауа кәицуп.

Иаргы дырзацсоуп, нас, иажэа иахыцом,
Ахаангы инеигарым иашыцэа – ахықэан.

Игэгы рызтынчуп, иакэымала иныкэом,
Ирбартоуми Алма гэтыгыгала дшырзыкоу.

Ажэабжықэак неибырхэоит амфа иахыкэу,
Рыцсгы неитаркуеит акэарацча ахықэан.

Уажэы-уажэы Алма, ихэыцрақэа дрыма,
Атызшэакатцаф Тиарбеи Алоуаа дахырылоу,

Хымзгыс иахырымшыо ашка дымфахыргоит,
Ианрархэалак лафны инахыргоит.

Алоуаа драшьямзар, дышизныкэаша идыруеит,
Рхыпшацэгыа дазхэыцуеит, – Тиарбеи ихдыррагы...

Ихэтатэкьам шыта Алма, – зыкэра неихыоу,
Камчык ихкэара. Тиарбеи еергыхэа данеихо...

Акэыга ду Алма ихэыцрақэа пхеитцеит,
Иара дышиашоугы мфашьяуа ихеитцеит.

Дызлаз ихэыцрақэа дрылтцны даацэажэеит,
Азэымзар азэы изыбжамгало ажэа.

Имцым, нас, икамзи Алма дзеигэыргъоз,
Аиааирақэа иман афныка данеихоз.

Игэы дыркъандартэ игэалашэо тѳа рымам,
Игэгы дынтахэыцуеит: урт еихахарыма...

Еишьталан инеиуеит, афнынза иназароуп,
Аиааирақэа ирыццоуп, иахънеиуа ирымзароуп.

Ақытаѳ, зехынцъара ажэа назароуп,
Гэатеи аиааира зегы ирахароуп.

Уи ала ирдырып ишылырхыз амѳа,
Гэатеи ахыцэыртыз – ѳакала ишамуа.

Иаңызгаша ыѳам, иаңызгаша иироуп,
Ииргы иазхаанза иазказоугы дшэыроуп.

Аиааира рыманы агэашэгы инталеит,
Аишьцэа еикэгэырѳо шыапымшла еишьтала.

Хара имгакэа, иахъатѳкъа еикэныхэап,
Атаца даарымгазаргъ, еипшхааит гэарпныхэа.

Иапу узапыхуам, ашьтақэа узырзуам,
Ажэытэ еипш, Алма аиааира дахзызоит.

Агэылацэа надгал, еикэныхэеит гэтыгыгала,
Ара «бзиала уаабеит» хэа иархэоит ѳыгэгэала.

Аракагы аматц иуан маграхъартцэа,
Баалоу Мазлоу, – илшонатц дхъатцуам.

57. Гәтәи азбахә еимдыркъоит

Уатцэынахыс мачк ацсы адыршьаргы,
Ацхзы канатэароуми уинахыс шыарда.

Гәтәи гәцаракны иаздырхиароуп җә еицлабрак,
Егыфороуп лыпхала, – иагароуп аиааира.

Шьта Хьымцагь аеыбга дыпнашәеит, данаалоит,
Гәтәигы Хьымцагь еибадыруеит гәтала.

Ишцац ицалароуп, еихау ахь еихароуп,
Гәтәигы алшамта зегы ирахароуп.

Баалоу Мазлоу иус иеанраала,
Ргәы дақәшәартәгы дныкәоит кәзшьала, уәфрала.

Аиааира хғалоит хәа Хьымцагь дымтэароуп,
Ихы данакәгәыг – есааира җадароуп.

Иахьеипш иаарыдгылоит, иааиуеит еицлабрак,
Ишырхәәкәаз ала, Нартоука инапхьоуп.

Нартоугы еиндатлароуп, рымчкәагы цыршәап,
Аеырфәра ақынза икамлароуп иапыршәан.

Гәтәи агәра агароуп еитцоу ишанымшәо,
Аеырфырта адәы иатцәа агәы шахымшәо.

Абжыгуаа рқытақәа ылшарақәа кәнушьом,
Апсны зегь иадыруеит аиааирақәа риушьа.

Аеыџқәа раазоит, аеыбга рыпсалоуп,
Аиааира зымпыттымшәо ыкоуп шықәсыла.

Убартгы ылшамтақәа Алма ипсыхәхьеит,
Азыкатцараан азнеишьақәа ипсаххьеит.

Макьана Гәәтеи ахьырзымдыруа гәныргоит,
Даргы лымхәтасла азбахә еимырдоит.

58. Агәыграқәа башамхарц

Абар, иааигәахоит Аиааира иазыркыз
Аеырџра амшгы, иахәтәтцәкьоуп изқәыркыз...

Аеыџ-жәла бзиақәа наргашт Лазтоуаагь.
Иацыргарцгы иақәыркуеит сынтәатцәкьа
Нартуаа.

Абартқәа имахацкәа иаџшәар калома.
«Иапсоу аиааироуп!» – иеытцакуп Алма.

Агәыграқәа башамхарц аңьа батәыми,
Икало здыруада, гәыграла дтәыми.

59. Өзыбжъараа иаңыргеит

Абжъааңнеипш, ажәлар еизеит, иахъа ныхәоуп,
Аиааира цшъа ахъзала амш лаша рныхәоит.

Ақытақәа ркынтәи аеыџқәа еипхныџлоит,
Ахтысқәа рылтцшәа хәа, – макъана узапыџлом.

Хазшаз иоуп издыруа, аиааирагъы зтәхаша,
Аеыџқәа еипхныџлоит, икартәоит апхзаша.

Иазыкала сеидру, Гәәтеи рыцәхкьазшәа,
Аеыџццышәқәа иапыргоит, еилкаам изыхкьаз хәа.

Зегъ рышьтахъ иаанхартә еипш, – иахъа акәым
ианыџуа,
Еихсыгъуам, аеышьтыбжъқәа адгъыл ианыџуеит.

Аџбатәи аикәшара Хъымца итәызаап,
Аеышькыл днангылеит. Агәрагъы ктәызааит, –

Ацсыз еипш днарылтәрааит, иаамгауа кьарак,
Азәазәала ишьтахъка иныжъуа, ибазшәа еимкьарак.

Гәәтеи шыамхылас рапысуеит аргама,
Иахыгәхәо цьоук ґыртуеит: «Апхъахә агама?!»

Абар, абыржәоуп, – иднардырит алеишәа,
Аиааира ишапсоу. Ачытбыжъгъы аџшәом.

Апхъа италеит, Гәтәи зыцәуршәозеи,
Лазтоуааи Нартоуааи уажә афбатәигъ рзымгеит.

Ҡзыбжьараа еизеит, – ҫапхъа апхъахә ғыц рымоуп,
Алма дрыгәтылак еидныхәало игылоуп.

Уаапсырала имачым, шъха қытоуп Ҡзыбжьара,
Иратәарымшъартә еипш, адуцәа рыбжьара,

Иузамакуам, жәйтә аахыс аеказара рылоуп,
Узрывалом, рапсуара апхъа игылоуп.

Гәтәи ҫапхъа апхъахә, аҳамтагы ацны,
Ианаршьеит, цьоукы ргәы цжәауазаргы, ишьыцны.

Аброуп иғарашка дахъхәпшуа ашла,
Мшағенеипш, аиааира дапылоит хтырцашла.

Аброуп иара ишықәсқәа зынзак иахьихаштуа,
Ижәҫақәа шытых данықәсуа ари ашта.

Ипстазаара иацызто мшуп, егьихаштуам,
Иабацәа рыхъзгы каиршәуам, дагыашытоуп.

60. Аңхызмаана

Даазқәылаз Алма хәыцрақәак дрылоуп,
Таҳмадак, узхәом, игәы нурхоит.

Игэы цшаалоит, иажэра дантагыла,
Аргама ибоит, нас, цей дитынхом.

Ицхызкэа ракэзар, дзыхтаркуа змаанузеи?
Еишъталан инеихуеит енак иуахьад.
О, илацш рхызаргъ, рымфа тбаа друзоит,
Еихьымза-еицымзо еишътыхуп, зныхгы
реыпхьак.

Амфа ишықәу ахэлара рыхьзахуеит,
Еижэылан инеиуеит, мап, ихынхэзом.
Дрыхьзахуам, дрышьтоуп, харантэ ицхьазахуеит,
Еилшэарак рымамзаргъ, илацш рыхьзом.

Гэатеиггы зрылоу шыта еилыргамкэа,
Амтэыжэфақэа аанахэан жэфанахь ицоит.
Иаргы даатгылеит, тыцкафы дамкуа,
Ибом ауахьадгы, рцэаарагъ дахьзом.

Гэатеиггы шнеихуа ажэфан инхызлоит...
Дхэытэыхэытэуан Алма. Ус, атхарцэхэа
даацшуеит.
Изымбатэбароу шаноуп дзеипхызуа...
Иахихэара издыруам, игэы еилашуеит.

Ирбац иакэзам, иажэра ихьазар?
Дзеипхызуа даркьалоу ижэфа ткьаны...

Игэы иатахуп макъана имазазарц,
Макъана изхэом, нас, дзықэшэаз нткааны.

* * *

Анкъа илшоз илшом, мазоума,
Игәеилгара ицзаргъ, иаапсоит ишьамхы.
Ахы инардыруеит, – ишықәсқәа изома,
Аиарта даанахәан дрымбацзаргъ шамаха.

Дызтәозма, Алма изыхәан гәатеиран,
Данғазгъы аеыфқәа ирылан ицсы.
Анхара-антырағ акәзаргъ, дхандеиуан,
Аеыфқәа кыр дрықәтәахъан, ибаф ласын.

Дазшан, аеыжәла бзиақәа анитцон,
Изаныз ауахъадгъы иаазон ихата.
Аеыжәла бзиа имаз ахтнитцон,
Иқытаз ахъз-ацша дашьтан, ихәтан.

Аеыфқәа цишәон хәба-фба иреитцамкәа,
Алашагъы хъзы аман, хәмаррак иазкын.
Дааиуан Алма, игәы цъбара еицамкуа,
Ихәыштәарамца шеикъэыц еиқәын.

Арцысроуп икоу... – Иқәра даргәамтцуеит,
Илшақәоз илшом, ибоит лабҕаба.
Мшаҕенеипш, дбылуам уи, дақәутцар амца.
Аеыбҕағ игәы ааиркәандоит иашьеипа.

61. Ахэны пшза...

Рацэакгы хырѳ аитом игэйтѳа, –
Изхэашам: «макьана сымѳа хароуп».
Ипхызгы таха имѳо иѳыцхоит,
Дахьхэыцуа дызгэылазхало иароуп.

Аха Алма дреиуам згэы казыжьуа,
Дуашэшэырам, зынзатѳкьа игэы ишьтыртэ.
Гэатеиггы Хьымцагы мѳабжара изныжьуам,
Хэашьагы имам:«Исылшазом шыта!»

Апсны иапызго хэа агѳѳақэа еиндатлоит,
Ирылахэоуп амш, – иазпѳэоуп аѳхэара.
...Руазѳк иоуп ишэартѳу, ихьзуп Суѳатла,
Иѳыжэлагы – шыабстоуп, ицэгьоуп ахьзара.

Дацэшэартэ еипш, Алма гѳақара иньпшуам,
Гэынхѳыстала идьруеит иутѳу-ихэатѳу.
Иахьымѳапысуа – апшѳа иѳыпшуеит,
Суѳатлагь Ахэны пшза ақыѳа датѳуп.

Ахэны пшза шыарда аѳыѳқэа рацэоуми,
Акы иазымгар, ѳакы иадыргап.
ѳзыбжьараа рыхьзгы урт иреицэоума,
Аиааира шырѳыхьашѳо рбап, агѳра ргап.

Гѳтахэыцрак дналагала, даанахэоит, –
Уажѳ Алма ахэыцѳа шимамгы ибоит.

Иқәра ихаршт, игәтыхагы днахан,
Игәы маза интихәаит:«Аиааира аагоит!»

Гәәтеи хиахароуп, Хьымца деихароуп,
Уажәоуп изыцсоу анддырбаша, уажәоуп!
Мамоу, ецныхәак ритом, ирыдитцом харак,
Аиааира! Аиааира! – иссирзоу ажәоуп.

* * *

Амәа ахыкам цстазаарагы ыкам,
Цсы зхоу зегь рымәа иацшыуп рыцсынтры.
Зыкъоыла рымәа хоуп уажә Ахәныка,
Аеырәра азбахә змахац дкаларым.

Иаауеит гәыц-гәыцла ргәыграқәа рыма,
Риааирақәа иреигәыргъо рыфныка ихынхәырц.
Ихәыцуеит ҫымт, – егырт ирурыма,
Иацызго – атдысгы ихылца интаҳәып.

Иахиҳәаара издыруам, Алма дыгәжәажәоит,
Лапықәшәак ахы инардыруеит маза.
Иахәа изыцсоузеи иитаху ажәа,
Атакгы кәзташа илапықәшәа имза.

Ахәны ицшзоуп аеырфырта ашта,
Адәы иатцәа еиужьны акыр инаскьоит.
«Абар, иахьрылоу Гәәтеи, Гәәтеигы гәашәтар, –
Аеықәа ирытхамхарц, уажәнәтә иццакуеит.

Гәтәи җазныкгы аңхәхә агароуп,
Абжъаратәгы акәым, актәи – хъзы змоу!»
Рыбжы дыргоит иахъеицу Җзыбжъараа,
Иаңызго рбароуп, макъана имазоуп.

Апснынтә нтытц данцоз, – шақантә игәра ргазеи,
Дхынхәуамызт аиааира аамга.
Шақантә ашыщцәа ицара пдыргазеи,
Саиааиуеит анихәа, иажәа агәра ган.

62. Шәрыцафзар – ахта иҗазыршәуа

Ишимбац ала, Алма даагазҗазит,
Мшәан, иажәра ихъзама, игәы дажъоу?
Изаргы инатәи, шәымтак днеилышшазаап,
Җзыбжъарантә Ахәнынза маңгы бжъам.

Ахәныка ааира ус имариамхеит,
Ианалацәажәоз кыр еимдырххеит.
Гәтәи апсатцәкьоуп, ахъзгы иапсамхои,
Алма дызбарц зтахымхаз рымчқәа мхеит.

Ари Алма илымха итасзаап, изымбатәбаран,
Иааргарцгы ртахымзи атыңан җакы.
Иахъа, иахъатцәкъа Алма зегы идирбароуп,
О, баша ишнарга-аарымго агәра аҗакы.

Ахәныка имфәхытцит иазҗлымхау,
Атәыла акәакъқәа ркынтәи зәырфы.

Ианеизакәа атәартақәаггы рзымхеит,
Иаарылафит: «Афызцәа шәзырфы!»

Ҧзыбжьараа ртыцқәа маншәалоуп,
Лазтоуаа пытфыкгы рбоит наскышәа.
Иахьа ажәфан птацқәакгы хшәалом,
Ҧзыбжьараагь неидгылашт иаацәырга ашәак.

Аеырфара рыцсы алоуп, иртасуп,
Уажәытцәкьа Гәәтеи иахьгехәоит зеггы,
Ҧхырцаажәарам, ицәырыргом цасхәа,
Аргама иубоит, иазыбылуеит ргәы.

Харазарггы, Гәәтеи узрыларфашьом,
Абла-цар Алма илацш назоит,
Игәырғара изатарым зашьа,
Гәаныла аминутқәа тынч ицхьазоит.

Аеыфқәа еишьтагылоуп, инеиуеит,
Ибартоуп, инықәгылт иаша ацәахәа.
Инытдырқьартә ихьоуп, игәәтеиуеит,
Уажәымзар уажәы итцкьоит ахысбжьы раҳар.

Зны улацш найкәугарггы икәшәоит, –
Суқатлаггы дрылоуп ицынтца хәхәаза.
Уажә Алма ажәакгы ифьытцшәом,
Ихәыцрақәа еипуқьарггы, мап, итахзам.

Суҗатла җардаггы дизхәыцуоу...
Ипхызқәа днарылашәкәа дцарггы җалоит.
Игәнигозар иаҗсхәоу, ихытцау?
Иныкәара цкымкәа Ахәныҗа даалоит...

Уажә азаз еипш лакьакьак инаҗоит, –
Иналаршә-ааларшә хьзык иахауеит:
«Хаумырпхашьан, Суҗатла, Суҗатла!
Уҗызцәа хауп, хуцуп, есқьынггы хаауеит!»

Ахысбыжыггы налҗоит ахауа,
Асабаггы ргыла итқьеит аеқәа.
Нас, дарбан игәырғаша хауа?
Ихы дназцауеит Алма. Цьарак дакуам.

Дыздыруа рацәафыми, изхәапшлоит,
Дырбартоуп ихылпарч ақә харақза,
Инхьаршәт-аахьаршәтуа икәымжәы ацшықәа,
Уахьихәапшуа, изуҳәап хьаасггы икзам.

Аха ахәапшцәа тынч удыртәома,
Еилалоит-еилытцуеит, еицыхәхәоит шә-бжык...
Ғзыбжьараагь еилымшәо еидтәалоуп,
Лахәыхроуп, иубашам еиқәышышы.

Аеыҗқәа асаба дыргылоит,
Цьара-цьара рцәарагь убом еилургартә.

Зны-зынла ахэацщэагы гылоит,
Угэы узлартэозеи, иапызго еилкаам.

Азныказ, уажэы-уажэ игахуан:
«Уеитамхан, уеиха, Сукацла, уеиха!»
Рыбжыы ҕаца Алма игэы ахэуан,
Урт рышка дагыхацшуам абырг шамаха.

Ацыхэтэантэи аикэшара иазбоит
Аиааира, иароуп зегь рылацш ззырхоу.
Аеыхацэагь ихэом шыта Гэызбеи,
Зегь рышытахь днеиуеит, егыкам дызхэо.

Ишамуагы рбартоуп мариала,
О, рацхагы инеироуп анарха змоу.
Иауам, нас, иаутцэкьом уаарала,
Еипхныоуеит ашыацкыакэа злоу.

Ацыхэтэантэи аикэшарае иааихьеит,
Ацхьа инеиуа деилкаам.
Цьоукы-цьоукы ҕыртуеит: «Даиааихьеит!»
Заа икарцоит рхатэы лкаа.

Досу – иара итэы иагароуп,
Азэгы иузилхуам ацэы.
Зегь рылацш ззырхоу агэра ргароуп,
Рацхьа дырбароуп руазэы.

Абар, иззыцшыз ашана,
Фыцъа нарылкъеит цхъака.
Егырт аанхагъышьеит, иаацсама?
Адыррагъы цэгъоуп изыхъка.

Еихъымза-еицымзо инеиуеит,
Хъымцеи Сукатлеи ццакуеит.
О, рёшьтыбжь адгъыл ианыѳуеит,
Амрагъы рыба хнакуеит.

Афыцъагъ аиааира иацсазаап,
Рхэоит инеимдо, лабѳаба.
Хъымца ишэазаап-изазаап,
Знызатцэык ашьхэа нарба.

Илымха итаѳуеит: «Ахахаира!»,
Днеиуеит дышътхысаа, дааихъеит ааигэа.
«Сукатла, Аиааира! Аиааира!» –
Итырцазеит иѳызцэа рыбжьқэа.

Абар, ацэахэа – зегъы ззыѳуа,
Хъымца ааигэа днахьыцшит.
Сукатлагъы ишьтахъка дааиуеит,
Ахыкэлааипш дивкъарц, игэы неилашит.

Сукатлагъы ибоит, шыта дзацысуам,
Ииури, иеыѳ изыхэжэом.

Уаф иимбац хтыскгы мѡапысуам,
Хьымца цхьа днеиуеит уажэы.

Игэеисра ианацла дышьтыцеит, –
Алма уи даара дазцшын.
Днатэеит игэы тыца-тыцо,
Аамтацказ цэқэырпаткас деиладуан.

Ирылархэеит актэи атыцгы, –
Хьымца иштаиршэыз ахта.
Ирылархэеит аѡбатэи атыцгы, –
Ииашоуп, Сукатла ихэтан.

63. Ацэгъеи абзиеи рышьхэа еивѡоуп

Рнапеинкѡабжѡкэа ықэыѡеит ашта,
Адгьыл хыцхыцыртэ уажэы.
«Машэырума? Икалаз гэашэта!» –
Акаѡхэа ирыламѡи бжык.

Иаразнак илымха интаѡит
Алмаггы, – злымха цару.
Мшэан, иаалырѡан икалаз хтысуп,
Дхэыцуеит, – сцару-сымцару.

Изымзо агэытцха инатэит,
Хьымца иахь икылкаа дыцшуеит.

«Саарыма, нас, иҕалаз гәәтан?» –
Алма ихы дазтаауеит.

Деитцбыми, дғагылан, дғарылтцит,
Аишыцәа рахьтә еицу руазәык.
Ирхәашам, ыызшәак рылтцит,
Мыртцеик ирылеитцеит атәы.

Аиааира иманы дталеит, –
Лыцхала дахыст ацәәхә.
Нас, иҕалеи, идеизалеит,
Хьымца иоуп ыззбахә раҳа.

Еидтәалоуп ажәабжык рмаҳазацкәа,
Алма изычхауам шыта.
Ус, дкылкыа дааит, дымназацкәа,
Аишыцәа ззыцшыз ихата.

Шәымтак ауп ибжысыз, – ицшуазма,
Атыцае инеит ргәы еилашуа.
Аус еилмыргакәа изтәозма,
Ирдыруеит Алма ихыцша.

Машәыру, арцызбак импытцкыоу,
Сзашьтои хәа, цасхәа цәгыарак.
Иубартам, акгыкам уззытцкыо,
Алма изыцәгыоуп ахгара.

Адәы иатцәа шыацла ихкьами,
Хахәкгы уцыхьашәом зынза.
Азә имышьята гәгәала ирыхьазар, –
Шыцфык, абзиара зтахзам.

Гәәтеи хыцхыцуа ишнеиуаз,
Икала сеидру, иаатгылт.
Инадыххылт атыцан еиуаз,
Иахьыз цьашьо хамтакты.

Ихәмаруа цәыргылак иахымцеит,
Мап, еимтакьачак иазкым...
Дынәыжәцын Хьымца дынкацеит,
Агәрагы шыкыц икын.

Гәәтеи днаәацшит, ишанхазшәа,
Еимкьаран аблагь дынхыцшылт.
Еитатцуам, шыамтлахәк ацрахәазшәа,
Агәрагы иацныкәом, иаагылт.

Ихтамкзакәа азқәа шышышыуа,
Ахахәдагь инықәшь инапы,
Амаза изатцхыр хәа иахьуа,
Дакәшеит, еибгоуп ашьапы.

Игәы дажьарыма, изызхәоузеи,
Алацш иакыма маза.

Дшыгэжэажэоз Алма дихьымзеи,
Иашьцэагь еигэныфит, еизеит.

Ус, ашьтахьтэи аргъашьап шьтнахит,
Ихаркэал иакуп, иқэацом.
О, Алма игэыпшаара днахеит,
Иахьыз еилымкаа дцазом.

Ипцэам. Иххэыцызар, изыхкьазеи?..
Алма инапы дажъазом.
Игэфаран, апхыз имбахьази...
Иатцашэаз сеидру, мазоуп.

Афныка, афныка ихынхэыроуп,
Аказа икынза ицатэуп.
Изхароу дидырыр иитом ґаахэыра...
Иаарлас адкьац ианцатэуп.

* * *

Иузахмырцо узлацэшэахуеи,
Исыцрасрызеи угэахэуеит.

Еитцахаргы узыхьзаша,
Иазкоутэалоит апхзаша.

Даакэыпсычхауа дызтэашам,
Даеакалагы избашам.

Гъаргъаластцас игъежъуазааит,
Иузынкылом, уажъауазааит.

Иузаргатцѣкъом аепныхѣа,
Уаанагахуеит аказыѣа.

Ушьамхнышлартѣ утанаргылоит,
Зегъы ртыцаѣгы иаргылоит.

Уцстазаара тагѣтасуеит,
Ишьшылаҳаны имѣасуам.

Иахароузеи аѣыѣгы,
Иабатаху хыѣыѣгы.

Иахъа тѣым камчык ахъымсит,
Ацѣахѣа шкѣакѣа иахымсит.

Имырхаит, нас, измааноузеи,
Ианаиааи, изыхурѣкозеи.

* * *

Машъынала афнынза
Иназазааит хѣылцазынза, –

Икарахаз Ѧзыбжъараа,
Ирытатѣуп аѣшьара.

Егъхатыруп. Ирацѣафымзи,
Иахъантѣарак еицымзи.

Машынала иааргазаргъ,
Харамзи, инеиаанза ихѣлазаргъ.

Иаацсазаит, нас, Гѣатеиггы,
Алмаггы игѣнигеит.

Иаанеи-ааирггы, ицыркыцѣоит,
Атѣыргылагъ изахыцом.

Акѣадырггы ацѣыхъантоушѣа,
О, зны-зынлаггы ихътоушѣа,

Инарыхътшьуеит изызымкуа,
Адуinei ду иара азымкуа.

Аха аштаггы изтытцуам,
Ара аишьцѣаггы еидытцуам.

Еидныхѣало иахътѣашаз,
Еиднамгалеит баша.

Ишеиццаз еицш ихнымхѣи,
Иааидхалеит акггы рзымхѣо.

Ирымбои, нас, ихѣычкѣоума,
Уажѣы Алма ихы дазынхома.

Даанырмыжыт ихала.
Агэыла чкэын дцеит җхала,

Аҗаза инапы аҗахымы,
Гөаҗеи агөаҗагы хэымы.

Җзыбжыаранза ихарами,
Акыр икэымхахи амҗа.

Ашьахэырызыз акөшамыкөша,
Итамтамуа иҗахыкөшан,

Иазырурыз, нас, ичгэышьеит,
Җсыхэа арҗарҗгы иағгэышьоуп...

Иаразнакҗәкыа дырбазаап, -
Агөашө даадгылеит аҗаза.

Рыҗсы даҗшөмахарҗ агэыла,
Ахыырҗаргы неиҗылеит.

Иаҗу җасуп, хашҗра ақөзам, -
Дынёыжэырхит пату икөҗан.

Аҗсуатҗасгы аҗсшөа неибырхэеит,
Җаҗырлагы рмаҗа еимырхит.

Аҗаза хэа изышьҗоу Бакөра,
Еидаратҗас датҗоуп икөра.

Аха дашыцылоуми, дҕазоуп,
Ихынапқәагы накысроуп.

«Абаџптдә ацәыхаразаит,
Амашәыргы аҕыблаазаит.

Иххәыцит сызхәом, егыдымтдәит,
Итпагәышьеит, ирыланымтдәит».

Абас иажәа ааҕахитдәит,
Аха уи ала иус нымтдәит.

«Итпазаргь, ианзахымцагь,
Итатәароуми атыцан».

Ѡацхьа иажәа хациркызаргь,
Иааҕахитдәит, иазыпшызаргь.

Инацәкьарақәа ирдыруеит,
Ашьахәыргызгы ианыруеит.

Махәҕалагы дхьысхам Бакәра,
Агәыр атцагы имбакәа,

Игәалашәом макьана,
Агәхаштра дузаҕакуама,

Игәалашәоит ажәытәгы,
Ихаштзауам аҕатәгы.

Итпазаргы, итартәоуми,
Ишахәтаз еипш, еикәыршәоуми.

«Аҗазагы дыхәшәыми,
Ишәыбаргәуи дахышәымоу!»

Самырҗәылкгы налетцахуеит,
Инацәкьарақәагь неитцыхуа.

Маза азнаказ дацәшәазаап,
Аха далгеит, – еикәиршәазаап.

Адкьац иантца ианҗеихәа,
Шәахылацш хәа нареихәеит.

Ара дыҗоуми Мазлоугы,
Иара Хьымца, – оума злоугы.

Аха Алма дызтәагәышьом,
Цъара иблақәа еимдагәышьоит.

* * *

Ашькыл ишьапы нкылда,
«Иаанхоит, – ихәеит, – кьылда...» –

Ихы нарықәкны еизаз.
Акәадыр аҗынза дфөеизаап.

Иеы ағәра ағархха изкызггы,
Итабуп хәа иихәаз шизкызггы,

Ибжыы нтыга ағьефхәа,
Абзиараз хәа нареихәеит.

Тахмадазарггы Бакәра,
Дацәымшәазозаап ағәра.

Иантигаша адкьяцггы,
Ағхәара назгәеитан,

Инытиркьеит иеызггы,
Дамыраапсеит дызғызггы.

Маза ишъхәа наирбазаап,
Иааирхәмарит. Дааеырбазааит.

64. Ахәыцра хьантәқәа

Итабуп хәа цкьяггы изымхәеит,
Ибжыы изтымгеит, ахауаггы изымхеит.

Иахьеипш Алма дмаацсацызт,
Игәггы каханы дрымбацызт.

Аха маза ишьара дықәлеит,
Шьта иашьцәаггы дәықәлеит.

Дарггы рыѳныѳақәа рахь ицароуп,
Мшаѳенеипш, русқәа ирыхьзароуп.

Иѳанраалан инаскьеигеит.
Гѳәтѳи зықәшәазггы гәнигоит.

Имариоума, ашьапы тѳазар,
Аха асқактѳѳаггы дзацәшәазеи?

Уажә дзызхәыцуа – аамтѳа бжьалоит,
Аѳазықатѳара иацѳѳалоит.

Мызқәак рылаггы еикәшәароуп,
Досу ирылоу цибашәароуп.

Ацхьахә хада зго хәа еиндатлоит,
Даацәырымтѳшеи уа Суқатла.

Аха уанза? Ихы дазтѳаахуеит:
«Хазхиахома? Иахьеипш иаахуеит».

Азтѳаарақәа дыхтаркуеит,
Азтѳаарақәа деимаркуеит.

Хазшаз иоуп узықәгәыгша.
Иѳамлазарггы, нас, гәагшақә,

Игәнигазар инаѳои,
Данышәароуп, дѳахмадоуп.

Аха игәы иауам, дыгәжәажәоит,
Аңсҭазаарагь дыңнашәоит.

Ишиламзогь дназхәыцуеит,
Иааигәаларшәауа ихытцуа.

Хынтафынтарак даанахәеит,
Игәабзиарагьы – днахеит.

Ихы ишатазом даазқәылаз, –
Иара имҭоуп, зны дызқәылаз.

Аха шьарда илшахьазар,
Аиааирақәа игахьазар,

Ачемпион хәа ахьз ихызар,
Изныкымкәан даңсахазар,

Иагирхаргьы – гәыбған имам.
Зегьытцәкьагьы дрыхьзарыма...

Аеыбғақаза дузыршәома,
Игәеисрагьы еикәуртәома.

Иңсҭазаара зыдхәалоу
Ихатәы мҭала дцалароуп.

Дзыниазеи, мшәан, иажәра ихъзама?
Даазқәылаз гәыпшаарак тигеит.
Иқәыпшрагы ниас ицама?
Ишәымтагъ ашықәсқәа иргеит.

Гәатеигы акы хәа изацлеит,
Иахарои, Хьымцагъ дзыхуркьои.
Хазшаз итаххазар диргәамтәуеит,
Зегъ илапш рхуп, зегъ еимиркьоит.

О, гәнаҳарак датқан издыруам,
Дназхәыцт, игәалашәом зынза.
Идырыр, быжь-зиаскгы дрыррын,
Быжь-шьхак дырхысны дназон.

Агәамч атаххаргы иабақоу,
Ицеит, илшарақәагы цеит.
Ипшзоуп адәы иатқәа арақа,
Инеилап аеыққәа рышьтақәа антцо.

Зегъ рымқәқәа рымоуп, еипшымзаргъ,
Азә имқәа шыарда ихароуп.
Азә имқәа еазәы дазыпшымзаргъ,
Антқәамтағ дгылоуп, иааигәоуп.

Апстазаара шәкыла еиларсуп,
Нырцәықоуп мқазатцәык ахьгоу.

Насыцла зытѣѡаншьапы арсу,
Цѣанат дымцашеи, икѣнагоуп.

Издыруада иалызхуа умѡа,
Хазшаз уанитцеит игѣарпѡа.
О, уакѣитуп, алацшра умоуп,
Иара акѣхоит, мышкызны иутынхо.

Изымдыруа дыѡазам ашла, –
Дзыхъаз ауп ицѣынцѣ иазынхо.
О, апшѣма данагымѡа ашта,
Ѣнатѡуп, нас, иѡоуп рѣатѡахѣы.

65. Хымчыбжѡа ирыѡѡуп

Шѣта хымчыбжѡа ирыѡѡуп ицѣишьѣтеи,
Гѣатеи раѡѣакгы ицѣркѡуам.
Ахылацшѡѣа амоуп ишеишьѣтеи,
О, Алмагѣ дгѣамѡуам, дгѣынѡѡуам.

Даазѡѣылаз дуашѣшѣырахеит, илшом,
Лазаралаггы – имѡггы хом.
Уажѣ икѣшамыкѣша аусѡѣагѣ дыршом,
Ихы днахашшѣалоит, рѡѣом.

Гѣатеиггы алахѣ неикѣылеит,
Адѣы цшза гѣхѣаанагоит маза.
Иаѡѣхѡазар ѡалоит апѡѣагыла,
Еипѡхныѡроуп рѡѣарггы, ихиазам.

Ианнеигъы, ус, баша имыѳроуп,
Хьымзгуп, аеыхацѳа атахзам.
Ахала зегъ рацхьа инеироуп,
Уи акѳхоит ецныхѳа змазам.

Уажѳ иѳаитцалакгъы дзацѳѳлом,
Знапы иану аамтоуп зегъ зызбо.
Гѳатѳи аѳазшьала изыѳуам,
Макъана ишалымшо иѳоит.

Аеырѳырта аштѳѳ еикѳшѳароуп,
Ирбароуп Алма дзыпсоу.
Макъаназы иѳоуп ашѳара, –
Даауам игѳыграѳѳагъ нѳаѳсо.

Дназхѳыцлоит, уатѳѳы ишмариамхо,
О, уанза шаѳа аѳхзы катѳатѳу.
Еиндатлозар, – актѳи еитѳамхо,
Насыѳла иѳырц шаѳа атаху...

66. Зуахѳѳа ааигѳѳаз...

Иниасит иахьѳаз рымѳазакѳа, –
Аѳсаатѳ еипш, хымз пырзеит.
Алма егъихѳеит имѳзакѳа:
«Ахѳныѳа хѳартѳ иѳамлазеит...».

О, ныѳѳак еипш, имѳасит лыѳхала,
Аеырѳѳа азѳахѳ иаѳаит, дгѳышуам.

Абартцаҕы дтәоуп уажәы ихала,
Абырг агәашә ахь дыңшуа.

* * *

Абжәааңнеипш, иниасит амшггы,
Аамта ацашьала ицоит.
Дфагылт иазеигъашьо мфамшггы,
Аоныка дныфналт амшқәа цхьазо.

Ашара ҳаңгала ҳәа, дныхәеит,
Уи иажәа иалоуп есуаха.
Иаххылапшу гәыкала диҳәеит,
Атынчра хтәыла еикәнархарц.

Аиарта ааигәамзи, дышьталеит,
Ицымтцәо деипхызуан етцәак.
Дшазпшыз хлантцы инталеит,
Икыдшәан, инкыдлеит ҕа етцәак.

Абас ипхызқәа дышрылаз,
Ицстазаара цхызхеит, – дмааңшзеит.
Аухазатцәык акәын лахьынтцала
Изцтәаз, зуахта ааигәазаз.

67. Аҕыкәдыргылары

Аҕыз кәадырны ашта итагылоуп,
Аҕыф иадырит, алахь еикәуп.

Ғазных иубар, – аехыцәгъа узынкылом,
Уажә ағәра иахом, чкәынак иркуп.

Аеыз кәадырны ашта итагылоуп,
Аеыз аацсом, о, шәыла итаҳәхәоуп.
Ацстәгъы гәырфоит, иадыруазаап гәыла,
Аеыбҕаказа иеызгъы тынхоуп.

Иахъа лахъеикәроуп ашта тзыртәаазгъы,
Ацъынць иапхаз дшапсатцәкьазгъы рбоит.
О, еыжәла бзиоуп апшәма дзықәтәазгъы,
Аеыбҕаказа иеызгъы цъабоит.

О, икә-итцас азархәащәа агым,
Ажәытәра иамгаз қабзны иаптцоу.
Абар, шыта абла нтаауеит амырхәага,
Хъаан ргәы ахәра иантцоу змырғазо.

68. Гәатҕеи икалаз адырит

Иадырит, икалаз адырит,
Гәатҕеи ахьтаку ихкаауп.
Ацъынцьаҕе ажәлар еилаҕыруеит,
Иатаауа ашта иазкуам.

Алма дагуп, еилагылоуп,
Абар, хымшуп, дабазом.
Иаауеит, иаауеит еишьтагыла,
Лахъеикәроуп, – амра тащәазом...

Алма иеызоуми игылоу,
Иароуп дзықәтәаз, иңабоит.
Гәтәигыи наргар иавагылон...
Ұыџуп, еичаҳаит, иабоит.

Иапыртцуам, иадгылоуп агәара,
Аеыз еипш, ихырқәақәоит иаргыи.
Ахкаара итыргароуп, иргароуп,
Ахы инықәдыршәроуп ашәгыи...

Абас ихәыцуан иахьантәарак,
Агәара ишадгылаз иаанхеит.
Шыжыи шыбжыони рыбжьара,
Аңыиңахь шьардаџ аахьеит.

Аскак еизо иазырбахьадаз,
Цәгыарак атцыхәала иаауа.
Азарбжыи мтыџцыт иахьада,
Иахааным, мап, иаҳауа.

Зегь збоуп, аңалуп, иузахырцом,
Анцәа деиңеишьан, дигеит.
Иулшо маңуп, кыр уазхьыргыи,
Ицаз ицәашьхәи адыркуеит.

Асасцәа дахьқәа мџахигон,
Еилымх ирықәитцон пату...
Дызлацсаз ала дымџапыргеит,
Иеыбгақазарагь ҳәатәын...

Ацъынць аанхеит иқәықәмашәықәма, –
Иаразәк дахымзи ара.
Иаарым ишаац ифыза-иқәла,
Иныхәауа ахәыштаара.

69. Ацъынць иатәашьоуп Хьымца

Дыгкәыноуп, нас, Хьымца, дахнамгои,
Алма иеиҕырцаа рацәан.
О, иаб иашьа ихыцша даанамгои,
Цоуп, макъана ихышәацәам.

Гәәтеи ҕацхьа афра иазктәыми,
Иахьуам, арғашьап цыркьуам.
Иахаштхьейт, гәыграла итәыми,
Дәык анықәлара иазхьуа.

Данааиуа, данымааиуа азымцеит,
Абла траа Хьымца изыцшуп.
Иацеипш, иахьагьы изымцеит,
Иҕыр, цхзыкгьы наҕашып...

Избахуадаз Алма иуахьадгьы,
Иашьцәа иргеит еихшаны.
Арахь, изышыцылоу иузадгом,
Ацъынць ахь иаауейт еибарцшны.

Еизынхаз аишьцәа еицәажәан,
Хьымца иабжьаргаз мариам.

Иархәеит Алма итынхажәа,
«Аңыңыңгы иатәашәшә...» – ихәахъан.

Иара даңшәымахеит ашта,
Ахъз зтынхаз афната.
Иазныжьуп Алма ду ишьта, –
Иацын Алма игәата.

70. Агәарабжьара-еы

Хьымца дызталаз еидаран,
Иныкәгатәын аңыңы ишахәтоу.
Икәыгәгәон ижәфа ихъантаран,
Итаршәлатәын Алма ихта.

Адгьылқәа ртыхәа убазомызт,
Анхамфагы беиан, итбаан.
Хьымца акрура дацәшәазомызт,
Игәашьамх гәгәан, дагон дышьтцаа.

Дзақәтәом есымша Гәатеигы,
Мазлоугы дажәит, избазом.
Тыңкае ирхәуазар, еитеигом,
Ирхаргы, иара иахазом.

Алма даныказ еиңш ифуам,
Аеырфарае Гәатеи иацнагом.
Зны-зынла ақытауаа иреиуоу
Еиндатлоит, иацнагартә еиңш иубом.

Зныкоуп Лазтоунза ианнеиггы, –
Агэылара анеира мариан.
О, ирацэан анеи-ааиггы,
Аеыѿқэагь рацэамхеи ара.

Ахцатэи атыцгы азымгеит,
Аргама ишыақэкеит хъзы згахъоу.
Апхъа днеит Сагъаса еилымга,
Уи ахцатэи данацсаха иахъоуп.

Уинахыс – рқыта данзалымтц,
Гэатеиггы анырзымга цъара,
Азықатцара уаха ианалымтц,
Аеыѿ ацэыхкеит хъызрацара.

Алма иеы цъоукы ирызрымтеит.
Изгаша каларын, – иазтцаауан.
Хъымца ихъымзгишьеит, изымтиит, –
Аахэаѿцэа еишьтала иаауан...

Аамта аныбжыс, егырхаштит,
Иахэтамкэа гэарабжъараехеит Гэатеи.
Алма дабом, – италазом аштa,
Мазлоугы шыта аѿны дымтэеи...

Зных ауахъад инарыцлон,
‘Еа зных агэарабжъара ибжъан,

Шәшһырак инытһағылон ихәһыуа,
Иазһәһыцлозтһы Алма йһазһыа?

* * *

Алма йуаһһадһы неиһылон...
Иаһейцш рһынарһейт амһа тыртһаа.
Дәһы цшзак һасһынла еиһылан
Иаһыһһаз иазцалон, рһы дыртһуан.

Уаһ рһы дырһейт еиһытаһыла,
Гәһейһы нарыһейт иаһыцоз.
Иаһыһылам, – ртһыһәһей идырһылейт,
Иагәһамцһо ируакзарһы, игәһшзом.

Шоуроуп, цһынгәһымза итаһылоуп,
Һасһын һак инацрыһап Гәһей.
Хыһмца иусһә еикәһлейт,
Мазлоуһы даһылацшуам шыта.

Мацк ихаразарһы, иазнеироуп
Адәһы цшза, һасһынла ихһыоу.
Уанза иһылһуейт бһатоурак,
Еималазарһы, амһа иацәһһом.

Шәартарак йһам, бһаразарһы,
Лыцһала иаһнеиһаһы иһейт.
Баһаһейт, – араһә таһәһһазаап,
Иатцәаракһы йһамкәһ ианиейт.

Реыпсаҕыан ҕаскын ҕак ишашытаз,
Ишыцшаауаз хара иагеит.
Мап, идырҕашыазом рышыта,
Акырынтә арахь иаанагап.

Еилаҕаит даара Гәтәигы,
Атыцқәа агәацхеит иахьазы.
Иацшааргь ҕамлои, нас, иахьейгьу,
О, дәы иатцәак абар ахазы...

Аҕызцәагьы нацхьо, иахьегхәо,
Иашыцылахьоушәа, инықәлап ихәуа.
Аҕамаҕа агымкәа, ажәынтыгхәгь,
Иахаанны азаза анкахәуа.

* * *

Иаамтоуп, уажәшыта ихынхәыроуп,
Еибацшааит ауахьад. Илашыцам.
Рыкәшамыкәша цәхәыроуп,
Атыц ҕыцқәа иахьа ирыхьзом.

Амҕа харазаргь, ихәларыма,
Ицыршәахьейт, – иахьзоит ахынхәра.
Аҕанқәа аетцарақәагь рылоуп,
Аҕаҕаи, ирҕәыблаазааит ахьхәра.

Амра аҕын иахьа даара,
Шыбыжышытахь ихейт аҕакар,

Ҳаскын ға згым ацсабарае,
Шьхароуп, нас, қаршөык аургы ихкәап.

Апхын мацк ацәаакыра
Азхомызт, иазхартә аҳаскын.
Итбаауп ауахадгы ртакыра,
Аетцарақәагь рыцлеит ааигәа.

Амфа ианылт еишьтагыла,
Ишеицу лыпхала ихынхәырц.
Дрыцымзаргь ацшәма, агәыла,
Иатцысроуп, абар, даға хәык.

Рымфахь икылсыр, иааигәами,
О, иашьцылоуп, уи иацәыхкьом.
Иамоуп Гәәтеигы агәала,
Уажәы-уажә атцыхәагь акьоит.

Апхьа идәықәлеит еибарсны, –
Гәәтеи фацхьа ашьтахь иаанхеит.
Ишнеиуаз кәарак инырны,
Иаатгыланы зык иахәеит.

Шьта – изышыцылоу мфахәастоуп,
Шьта – ирбац инеиужьу бнароуп.
Изышуазаргь, – абнагы илсроуп,
Нас – каршәроуп, иахьаазаз ароуп.

Аратцѣкѣа иаанамгацызт абга,
Уахынла рыбжыы шгозгы абгасса.
Шѣарыцаѣк дырбар инархабгон,
Ртыѣрақѣа ирызцон иѣкѣаса.

Абга рыбжыы цѣгѣа рмахацызт,
Еилымшѣо ауахѣад хынхѣуан.
Абна бгатѣартѣоуп рымхѣацызт,
Ихарамкѣа арахѣгы хѣуан.

Амѣа ианын ѣызи ѣыхѣеи,
Алашақѣа, аѣтѣарақѣа цон.
Инеиуан, нас, рымѣа еитцыхѣа,
Цѣара-цѣара зынза икѣаратцон.

Ѣыѣзаргѣ Гѣѣтеи рышьѣагылоуп,
Изрывалом ицѣакырцѣ аѣаххар.
Аѣраѣ акѣзар, – иаангылом,
О, иакѣымшѣац ас шамаха.

Архѣара ааныжѣны ишнеиуаз,
Абардраѣ иаѣцѣырымкѣеи бѣак.
Иамѣасит ауахѣад иреиуаз,
Еиѣа иззыманшѣаалаз руак.

Рышьѣахѣ инеиуаз Гѣѣтеигѣы,
Ишалшѣоз иѣцыгыт иргѣгѣѣа.

Икаҳазаргъ, игылеит еихеигәо,
Итрысны идәықәлеит хаха.

Амѡагъ абакоу аккараѣ...
Ус, дәеиужьк инықәпшит цхьака.
Знык ианазнеи изыркарои,
Ианыршәлан идәықәлеит итҕьа.

Абга иароуп «иаѣахәхозгьы»,
Изымгылар иакуан ахәлымшәы.
Иаракәхон абнаѣ иаанхозгьы,
Узлақәгәыҕуеи иақәшәом хәа машәыр.

Ашьтахьтәи арҕашьяп иақәшәеит,
Иахьамтцасыз аүатәа тнажәеит.
Дарбан Гәәтеи маза иақәшәиз, –
Иазпшымкәа ашәарта иташәеит.

Абга хынхәуазма атыѡрахь,
Ихьамтцит Гәәтеи анацәца.
Ётыск аѣашәеит ишнеиуаз,
Агәаг ахнамгеи ианахьза.

Иалнаршоз ётыск, иланашьтит,
Ауахьадгьы харабҕьара ишәақьеит.
Абга иакыз цьаргьы иашьтуам,
Аетцыс ахапыц ианаргеит...

Аиладшәшәымтаз агәашә инадгылт,
Гәәтеи ашәа ацрашы.
Дақәшәазаап Хьымца, изадгом,
Иркәабазшәа ацхзы ахышын.

Иааит, ишаауаз хәылбыхала,
Иахьыраазаз, Гәәтеи иахьазхаз,
Ихәыцуан, ахы иазынхама?
Ацхыраара атахуп, ишәшәырха.

Абга инапы нықәшәуа, иргәыбзыгуа,
Аштә интәлеит, хәылпазуп.
Даламгеит Хьымца иргыгкуа,
О, Бакәра анапқаза – дхазуп.

Дахәацшроуп, икаитцо идыруеит...
Дышзахәо деихеит иаагара.
Ишәартәуп иацәызыр хәа ахдырра,
О, ахәратыц аәуп ашәара.

Хьымца шәымтакгы даанымхеит,
Даакылкәеит, дымназац рхәонатцы.
Азәы ихәарыма: «Еитымхеит,
Гәәтеи цшза нап агхеит, изатәуп».

Ишьтархх аштә даатәлеит,
Ажәалаггы ахәра зырғо, –

Дҕазоуп, нас, Бакәра, хатала,
Данақәшәа, икалозар дызхәо.

Иҕыҕэзәааны хәшәқәакгы наҕишыт,
Нас ҕиаақәак нақәтқан иҕахәа,
Апырцәқәа инапы нархышыт,
Инацәкьарақәа натцшыа ацламхәа.

* * *

Ирхазшәа итрысуеит иахыгылоу,
Иагәалашәо ахтысқәа рацәоуп.
Азбахә захаз уаф даангылом,
Инахәацшырц иаауеит, тынхацәоуп.

Агәылацәа усгы иааигәами,
Зегь рацхьазагы иааит.
«Бакәра, ахьаа ахгома,
Еикәхома?» – уажәы-уажә итцаауеит.

Бакәра итак иазыпшыми,
Аха ажәа аххәара итахым.
«Хазшаз ихынап иаными,
Зынза уацәшәазартәгы ихәым...»

Уахагы нацимтцеит Бакәра.
Днарылапш-аарылапшит, нас:
«Ақәрагы амазам, ақәра,
Акыр шықәсагы ифрын абжьас!

Амчгы ианақәгәыг аерымта,
Абжас еипш еихеит, ипырзон...
Қыаракгы иаамга, иларышьтуан,
‘Саызтгы – ргәыхәтәы иахьнагзон!»

Иибаз дартынчуам лымкаала,
Уи иаапсарақәа адуп Гәәтеи.
Цстәуп, нас, есымша иузынкылом,
Афызцәа инарышьтала имцеи.

Аеыққәа ҳапырла ирзыкоу,
Еиндатларак бжъазмыжъуаз Мазлоу,
Даара ихъааигазоит икоу,
Инымтцәазо азтцарақәа змоу.

* * *

Аштәе цшьаала инеи-ааиуан,
Иааигәамзи, нас, илапш ахын.
‘Еықмзи. Ахъаа гәгәа иаиааиуан,
Ахъаагы хәычы-хәычла ихеуан.

Хьымцагь игәы ртынч дышьталон,
Иныхәауан, игәыгуан зегы.
Игәырғәауа ашта италап,
Иақәныхәап иазыбылуа ргәы...

71. Гәтәи ауха иазхымгеит

Хьымца дышгылац дгылеит,
Дамышьцылеи, дацшәймоуп. Шьыжьбуп.
Амра макьана имгылац,
Ажәфангы мацк ихәашьбуп.

Аштахь днацшызар, иабакоу?
Ибом уажә Гәтәи ахабар.
Еиґххоу, еицәахоу, ишцакоу?
Ихы днацтааит. Игәы тынчхон ибар.

Ашта атдыхәан аееитдых,
Гәтәи ашьацраҕ ишьтан.
Икалеи, ишцахнагеи атдых,
Иаацсама, иаацсама шьта?

Дыфны иґынеихеит ишәара изхымго,
Лахьеикәрак дамґахак, деитцагәгәа.
Ақәґымт, – ибжьы изтымкааит.
Дназар, ишьтан еитдыхәхәа.

Ашьацраҕ илацш нахигеит,
Ибзоушә аблақәа хтын...
Иалымшеит, ахьаа азхымгеит...
ґымтрала ашта тацәын...

Иаразнак дишьтит ацҳаражәхәаф,
Игәакьацәа, игәылацәа еизеит.

Аштаҕ еизеит ҫаҫхьа ажәлар,
Алма иеиҫш, шыта иҫам Гәәтеи.

Ахәра гәгәазазу, иазхымгоу –
Издыруада. Иамоуит хәарта.
Иҫгәышыеит ахәаша иахымга,
Ахәашоуп ианидгыла Алмагь иуахта.

* * *

Ашхам злаз ҫсы зхоу ҫақы аҫхау...
Иагоу сеидру абга млашь аҫ...
Алма изхьуан... Изықәымсит аҫха,
Аҫыхәтәантәи аҫха, изкыз аҫсы ахаҫ...

Ааи, лахьынтцоуп, иузыпсахуам,
Ҳазшаз иоуп зхьынапқәа ирну.
Зны уишоит, ҫазны уигахуеит,
Абас ишоуп адунеи, – ҫсы зхоу ахьану.

2011–2013

АХҚӘА

Ацсны сыкоуп.....	3
Сыцсы атып.....	4
Сгәеисра иацнатц сшъаҕа... ..	5
Адгбылаз азазаггы хәшәуп.....	6
Иугәаларшәа.....	7
Сыдгбыл – исызгәакьоу.....	8
Зымцахә еикәу.....	10
Сцъынцъ сыцшаауеит.....	11
Атәым дгбыл икәыҕуа аныхәапхьыз.....	13
Гырзал.....	15
Схынхәит сара.....	16
Шәшапсыуаау шәаанхароуп!.....	17
Атрыш-пха луаз.....	19
Ицеит.....	23
Сааит «назаза» хәа уасхәарц... ..	25
Рахәшъа дызмаз рашта дтыргон.....	26
Бнеилароуп.....	27
Ан.....	29
Анбанқәа срыпхуеит.....	31
Суеикануам аамта.....	33
Ахъа капсоит.....	35
Уеиха сықәла, уеиха!.....	36
Ғхәарак сзыпцәоуп.....	37

Амш санапыла.....	38
Зны иааигәахаргы шәуахта.....	40
Сыпхыз хаа иалан уатәы.....	42
Агәалашәара.....	43
Ацшатлакә.....	44
Атҗеи лаша.....	45
Агәил-шәты алахынҗа.....	46
Ақәыцьма ууеит.....	47
Азиас апстазаара.....	49
Уабицара уқәымзааит!.....	51
Амца ғасхәазом.....	52
Макъана.....	53
Ағаҗысит.....	55
Еинылеит аҳаскын.....	57
Ашәт ағәлеит апхәаса.....	58
Истахым – стахушәа, истаху – стахымшәа.....	60
«Ғаора згым ашәыртҗла...».....	62
Иуеи Баграти рыбжы.....	63
Абгькәа азмыжь азамға рыгәзуеит.....	65
Аатҗрағ итәыуоит ашьашьалқәа.....	66
«Хьаца бғьызар ихьархьаруа...».....	67
Азыхь ашәа.....	68
Азы налабеит амахә.....	69
Анакә.....	70
«Ашьхымзахь ухьамҗшын...».....	71
«Сдәықәлазаргь ағада...».....	73
Адагәа.....	75
Сгәыгра ахықәан.....	76

Нацшыхақә.....	77
«Шарпыетцәа кыдуп ишеишеиуа...».....	79
Зных ҳанихгғы.....	80
«Ҳара ҳаипцш ари адгғыл иацшәымаз...».....	81
«Са сакәзамкәа сгылеит иахьа...».....	82
«Сзышьтамлаша сашьтоуп...».....	83
«Стынчра абжыы уаҳазар...».....	84
Имиц ашәа хаа.....	86
Сылацш зыдхалаз.....	88
Избахьоубакәзам.....	89
«Машәыршақә сылацш зхызго».....	91
Хьаасгғы сбымамыз цьысшьон.....	92

АПОЕМА

Аеышьашьана алцха	95
-------------------------	----

Апхазоу Вахтанг Владимир-ица

ЗЫМЦАХӘ ЕИҚӘУ

Ажәеинраалақәа

Апоема

Абхазоу Вахтанг Владимирович

ГОРИТ ОЧАГ

Стихотворения

Поэма

На абхазском языке

Аредактор *Марина Тғанба*
Акорректор *Ирма Цьения*
Компиутерла еикәлыршәеит *Астанда Аңыңыңбал*
Асахъаъыхфы Руслан Габлия

Аформат 70x108 ¹/₁₆. Атираж 300.
Икатцә. акъ. бгъ. 13,5. Инықәыр. акъ. бгъ. 19.
Ағатцаңка №

